

firmamento, etc., usque ad qui invicem se honorantes, dant laudem Deo.

(CAS.) Quibus propheta in principio formam conversationis ostendit, jam in illa Jerusalem receptis, dicit in eis laudandum esse Deum, qui omnia dedit. In firmamento, quia morte sua diabolum vicit, et credentes ad cælum perduxit. In virtutibus vel potentatibus, quia omnia subjecta pedibus ejus.

VERS. 2. — *Secundum multitudinem magnitudinis ejus.* Quomodo hoc, cum magnitudinis ejus non est finis? sed spiritualibus et sanctis dicitur hoc. Et cum non sit finis magnitudinis, secundum eam laudatur Deus, cum sine fine laudetur. Quomodo autem debeat laudari, per similitudines mysticas usque ad finem psalmi dicit: *Tuba conrepet regi, psalterium canat Deo: cithara cum reliquis sponso.* Tuba enim terribilis, vel in bello sumitur, vel, in adventibus regum apparatus; psalterium a summo, cithara ab imo sonat: hæc omnia, humanis actibus comparata, figuratim ibi dicuntur laudes Dei personare.

VERS. 4. — *In chordis et organo.* (CAS.) *Chordas* ponit pro omni instrumento musico, quod chordarum tensione sonat. *Organum* est quasi turris fistulis diversis fabricata, flatu folium sonans; et ut hæc

omnia de hominibus acciperes, ad hominis os venit: et exponens quid sit laudare in *chordis et organo* subdit.

Laudate eum in cymbalis, etc. *Cymbala* bene sonantia labia nostra sunt quæ cordi concinna in laudibus Dei bene sonant, in quibus est similitudo cymbalorum, et harmoniam reddunt, et ideo bene inter musica instrumenta sunt. (CAS.) *Cymbala* bene tinnientia sunt ex permistis metallis parvissimæ phialæ, quæ acutum sonum reddunt. Sed quia omnia spiritualiter intelligi vult, apto fine concludit:

VERS. 6. — *Omnis spiritus, angelicus et humanus, laudet Dominum.* Non caro et sanguis, non habitus sæculi: sed quod est in natura rerum sublimius, quod cælestia sapit, æterna capit. Brevis et perfecta scientia, ut Deum spiritualiter omnia laudent, in his totius musicæ perfectio est. Est enim flatus in tuba, pulsus in cithara et in cymbalis, vox in choro. Quibus musicis instrumentis significatur spiritualis harmonia, quæ non auribus, sed pura mente advertitur.

(AUG.) Tria sunt genera, etc., usque ad vitæ æternæ vox est: *Omnis spiritus laudet Dominum.*

LIBER PROVERBIORUM

Quem Hebræi מִסְלֵה (Misle) appellant.

B. HIERONYMI EPISTOLA ET PROLOGUS DUPLEX DE LIBRIS SALOMONIS.

(Vide inter ejus Opera, tom. I, III et VIII.)

CAPUT PRIMUM.

VERS. 1. — *Parabolæ Salomonis.* Notandum quod vulgata editio parabolas, quæ Hebraice *misle* (מִסְלֵה), Græce *παροιμίας* *paræmias*, id est, proverbia dicit; sed satis convenit. Quæ enim parabolæ (quia occulta sunt) nuncupantur, etiam proverbia jure vocantur: quia talia sunt, quæ sæpe in ore colloquentium versari ac memoria debent retineri. Etiam proverbia plerumque tam obscura sunt ut parabolæ bene dicantur; unde: *Hæc in proverbii locutus sum vobis* (Joan. vi), etc. Proverborum liber, non ut simplices arbitrantur, patentia habet præcepta, sed quasi in terra aurum, in nuce nucleus, in hirsutis castaneorum operculis absconditus fructus inquiritur: ita in eis divinus sensus altius est inquirendus. Parabolæ Salomonis secundum Hebraicam veritatem translatae ab Eusebio, Hieronymo presbytero petente Chromatio et Heliodoro episcopis; παράβολη Græce, Latine *similitudines*; quod vocabulum ideo Salomon huic operi imposuit, ut non juxta litteram intelligamus quæ dicit: in quo Dominum parabolice turbis locuturum significat, sicut et nomine suo regno pacifico, regnum Christi et Ecclesiæ; de quo: *Multi-*

PLICABITUR ejus imperium, et regni ejus non erit finis. Super solium David, et super regnum ejus sedebit (Luc. i). Sicut templi constructione et dedicatione, ædificationem Ecclesiæ in tempore resurrectionis. Ipse etiam Christus filius David, et rex spiritualis Israel, secundum testimonium turbæ, quæ occurrit ei cum ramis palmarum et laudibus (Matth. xxi). Quid autem utilitatis habeant, in titulo monstratur, cum dicitur: *Ad sciendam sapientiam et disciplinam*; id est, quomodo recte credere et vivere oporteat, quemque quo intentionem cordis dirigere.

VERS. 2. — *Ad intelligenda verba prudentiæ.* Id est, non solum sapientiam, quam perceperunt, amplectantur, et disciplinæ virtutum inserviant, sed etiam verba prudentiæ, quibus proficiant, auscultent et solerter intelligant.

VERS. 5. — *Audiens sapiens, sapientior.* Pulchre a sapientia incipit, quia optione sibi data sapientiam petiit et accepit.

Audiens sapiens, sapientior. Ostendit neminem tam sapientem in hac vita, qui non possit sapientior esse etiam dictis minorum. Audiuit regina Saba Salomonem. minor majorem, et sapientior rediit. Audi-

vit Moyses socerum multo inferiorem, et sapientior A factus est.

Et intelligens. (RAB. in Prov., tom V.) Nemo jactet se de sua scientia, etc., usque ad sciendam sapientiam et disciplinam, etc.

VERS. 7. — *Timor Domini.* (ID.) Duo sunt timores Domini, etc., usque ad Uterque in futuro cessabit, charitas nunquam excidet.

VERS. 8. — *Audi, fili mi, disciplinam.* (ID.) Hactenus proverbialiter, etc., usque ad apud Hebræos enim spiritus, qui gratiam præstat, genere feminino dicitur.

VERS. 9. — *Addatur gratia.* His qui legem Domini servabant, etc., usque ad pro gratia rectæ operationis.

Et torques collo tuo, etc. Fulgor perfectæ operationis, quæ prædicationem (quæ per collum procedit,) confirmet indeficienti virtutum connexionem.

VERS. 10. — *Fili mi.* Affectu patris alloquitur filiam, blandiens, ne acquiescat peccatoribus.

VERS. 11. — *Insidiamur.* (RAB.) Vel generaliter de latronibus, qui innocentibus insidias parant. Vel specialiter de illis qui vitæ auctorem neci tradiderunt. (STRAB.) Cum generaliter ad omnes qui sanguini insidiantur hoc pertineat, etc., usque ad et se potius præsumendo perimunt.

Insontem frustra. Qui peccatum non fecit, nec inventus est dolus in ore ejus.

VERS. 12. — *Deglutiamus eum, sicut infernus viventem.* Exstinguamus memoriam virtutum et doctrinæ illius, ut etiam inter nos vixisse non memoretur. C

VERS. 13. — *Omnem pretiosam substantiam reperiemus.* Homines, scilicet, quos Christo adhærentes videbant, quos putabant ab ejus amore et comitatu secernere si eum occiderent, et spoliis talium domos suas replere, id est, eorum animabus sua conventicula.

VERS. 14. — *Sortem mitte nobiscum.* De latronibus generaliter patet, quia sociis, quos conquirunt, prædæ portionem promittunt; sed et Christi persecutores, quoscumque sibi poterant, adjungebant, quos eum sequi videbant, extra synagogam faciebant, id est, sua communione privabant.

VERS. 16. — *Ad malum currunt.* Non solum quod facturi, sed quod pro factis passuri. Nam quanto ad facinus implendum properant, tanto ad pœnam pro facinore tolerandam propinquant. D

VERS. 17. — *Frustra.* (RAB.) Cætera de insidiatorebus Christi specialiter, etc., usque ad in pauperibus enim nihil habet causæ.

VERS. 20. — *Sapientia.* Hucusque persecutiones, quas Christo Judæi intulere; hinc ea, quæ per apostolos persecutoribus eisdem post passionem loquitur. *Sapientia*, id est Christus, loquitur *foris*, id est in luce palam, ut relicta infantia sint parvuli malitia.

(RAB.) Sapientia quippe Dei Christus est, etc., usque ad cuiquam dicerent.

Foris. (ID.) Aperte, post resurrectionem, etc., usque ad : in platea vocem ejus.

In plateis dat vocem suam, etc. Quæ ante paucos docuerat, manifeste replicabat, unde : *Quæ dico vobis in tenebris, dicite in lucem.*

VERS. 21. — *In capite turbarum clamitat,* etc. (ID.) Quia etiam principibus, qui ei prævaluisse, ut crucifigeretur, videbantur, reatum homicidii, quod perpetrarant, palam reducebat ad memoriam, eosque ad pœnitentiæ remedium vocabat.

In foribus portarum urbis. (ID.) Urbs Domini, Ecclesia ex utroque populo adunata, etc., usque ad gratiam suam revocabat; ita ut, sicut Lucas ait : *Multa turba sacerdotum obediret fidei* (Act. vi).

VERS. 22. — *Usquequo.* Jam Christum in carne vidistis miracula facientem, quem sprevistis : modo vel resuscitatum a morte diligite, et dimittet quod peccastis.

Parvuli. (RAB.) Parvuli dicuntur sensu tardiores, etc., usque ad quæ filius ipse veniens perfectis sensu contulit ?

VERS. 23. — *Convertimini.* Sapientia hortatur converti ad Deum, et profert spiritum.

Ad correctionem. Per apostolos Judæos corripit, et vel post ascensionem et resurrectionem monet converti.

VERS. 26. — *Ego quoque.* (ID.) Similiter in psalmo, etc., usque ad quasi nihil contemnerent.

VERS. 27. — *Cum irruerit repentina calamitas.* Obsidionem Jerusalem subitam et expugnationem totius provinciæ a Romanis factam dicit. De qua, *Videns civitatem flevit super eam* (Luc. xix).

Quando venerit super vos. (RAB.) Potest hæc tota correctio sapientiæ, etc., usque ad quod enim sequitur,

VERS. 28. — *Mane consurgent et non invenient me,* tempus judicii significat, quo alii in vitam, alii in opprobrium resurgent sempiternum.

Invocabunt. Non leguntur Judæi in obsidione Dominum invocasse : etsi qui invocaverunt, quia vere non pœnituerunt, exauditi non sunt.

VERS. 29. — *Exosam habuerunt.* Justus econtra *Iniquos, inquit, odio habui, et legem tuam dilexi.*

VERS. 31. — *Comedent igitur.* (ID.) Quia vias meas ingredi noluerunt, etc., usque ad et bene tibi erit.

Suisque consiliis saturabuntur. Quibus dicebant, etc., usque ad potest accipi.

VERS. 32. — *Aversio.* Aversio et prosperitas perdit, cum a timore conditoris aversus animus, ira ejusdem conditoris in his, quæ peccat, nihil sustinere videtur adversi. Sed ut Job ait : *Ducunt in bonis dies suos, et in puncto ad infernum descendunt.*

Parvulorum. Sensu, unde supra, etc., usque ad sed quia avertunt, se interficiunt.

VERS. 33. — *Qui autem me audierit, absque ter-*

Quorum usque ad finem libri principium et finem tantum damus, loca Rabano ascribas,

rorere requiescet, etc. Potest in hac vita intelligi, et in A futura, etc., usque ad resurrectionis quiescet.

CAPUT II.

VERS. 1. — *Fili mi.* Duo hic notat, sapientiam esse de cœlestibus, prudentiam de sæcularibus.

Abscondit mandata Dei penes se, etc., usque ad quasi semen secus viam jactatum volucres tollant.

VERS. 2. — *Audiat sapientiam.* Audit non aure, etc., usque ad hoc est enim quod sequitur :

Inclina cor. Inclina, humilia, munda, etc., usque ad et revelasti ea humilibus.

Si enim sapientiam invocaveris. Invocare, etc., usque ad nec liberum debet abesse arbitrium.

VERS. 4. — *Et sicut thesauros.* Qui thesauros effodit, etc., usque ad nec quiescat, donec inveniat.

VERS. 5. — *Tunc intelliges.* Timorem amicabilem, etc., usque ad sed etiam scientiam ipsius divinitatis (quæ perpetuo beatum facit) invenies.

VERS. 6. — *Quia Dominus dat.* Respicit hic versiculus ab hoc quod supra dixerat : *Si enim sapientiam invocaveris*, etc.

Ideo namque sapientia, etc., usque ad sed a Domino datur.

Ex ore. Æterna filii nativitate, de qua alibi : *Ego ex ore Altissimi prodii, primogenita ante omnem creaturam (Isaï. LVIII).* Vel, os Domini in sanctis, unde : *Os Domini locutum est.* Et ex ore ejus scientia nascitur et prudentia, dum Dominus os humanum sanctificat, et suum facit, ut scienter et prudenter loquatur.

VERS. 7. — *Custodiet.* Ut in quocunque virtutum gradu rectos juvet et simplices. *Job simplex et rectus (Job. 1); simplex*, per innocentiam mansuetudinis, et *rectus*, per cautelam discretionis : *simplex*, nullum lædens, imo cunctis proficiens, *rectus*, a nullo corruptus.

VERS. 12. — *A via mala.* Ad quam vocant, qui dicunt : *Veni nobiscum, insidiemur sanguini, perversa loquitur*, qui est auctor hujus persuasionis.

VERS. 13. — *Qui relinquunt iter.* Pulchre, etc., usque ad finis ejus in tenebris exterioribus.

VERS. 14. — *Qui latantur.* Quia per vias tenebrosas ambulant, etc., usque ad noxiamque lætitiæ salubri fletu castigantur.

VERS. 16. — *Ut eruaris a muliere.* Pendet hic versus, etc., usque ad : *et ipsi sunt jacula.*

VERS. 17. — *Et relinquit ducem.* Patet et de mente hæretica, etc., usque ad quam se die baptismi servaturam promiserat.

VERS. 18. — *Pacti Dei sui*, etc. Quod cum viro suo tempore nuptiarum pepigit, Domino teste, quod fidem, scilicet castitatis sibi invicem servarent, vel in baptismo.

Inclinata est enim. Omnis conversatio adulteræ ad interitum ducit, etc., usque ad id est, ad spirituum tendit tormenta malignorum.

VERS. 19. — *Ad eam non revertentur.* Mortem scilicet, non mulierem, etc., usque ad non sibi attribuat, sed gratiæ Dei.

VERS. 21. — *Qui enim.* Hic rectis jungit simplices, etc., usque ad quæ cum Christo in cœlis regnat, perveniunt.

VERS. 22. — *Impii.* De illis dicitur specialiter, etc., usque ad de fine bonorum, qui autem me audierit, absque terræ quiescet.

CAPUT III.

Fili mi, ne. Docet misericordiæ operibus insistendum, etc., usque ad ornat actibus bonis, quem instruit.

VERS. 2. — *Pacem*, id est, statum beatitudinis, etc., usque ad longo tempore in pacis quiete viveret.

VERS. 3. — *Misericordia et veritas.* Ab ore tuo nunquam absit veritas dicenda, nunquam ab opere **B** proximo misericordia impendenda : sic enim fit, ut et te Dei semper prosequatur misericordia, quæ deleat peccata; veritas vero, quæ compleat promissa. *Circumda eas gutturi tuo.* In gutture organum vocis, etc., usque ad nec voci vita contradicat.

VERS. 4. — *Et invenies gratiam.* Coram Domino, etc., usque ad et proximis exemplum vivendi præbeat.

VERS. 5. — *Habe fiduciam in Domino.* Ne metuas ob imbecillitatem tuam, etc., usque ad et quod jussit, ut implere valeas, donabit.

Ne sis sapiens. Videtur idem dixisse, etc., usque ad quæ sit autem vera hominis sapientia sic ostendit :

VERS. 7. — *Time Deum et recede a malo.* Quale est illud in Job, etc., usque ad divini timoris memoria coerceset.

VERS. 8. — *Sanitas quippe erit.* In ossibus solida virtutum opera, etc., usque ad unde amplius roborentur, accipient.

VERS. 9. — *Honora Dominum de tua substantia.* Ut scilicet homines, qui ejus palma sunt, qui ad ejus imaginem facti sunt recreentur.

Et de primitiis omnium. Non solum de substantia pecuniæ, etc., usque ad non sibi, sed ei tribuit.

VERS. 10. — *Implebuntur horrea tua saturitate.* *Thesaurizate vobis thesauros in cœlo.* Si sancti thesauros habent in cœlo, etc., usque ad cœlesti remuneratione, redditur.

Torcularia redundabunt. Quia interna scævitas æternorum corda cunctorum fidelium in laude sui conditoris accendit. Hic etenim dicit : *Ut edatis*, etc.

VERS. 11. — *Disciplinam.* Sunt qui in prosperis serviunt Domino, etc., usque ad pietatem, quam in tranquillitate videbatur habere, amittat.

VERS. 12. — *Quem enim diligit Dominus corrumpit.* Tanto ergo minus, etc., usque ad unde ipse ait : *Ego quos amo, arguo et castigo.*

VERS. 13. — *Beatus homo*, etc. Quia positos sub disciplina, etc., usque ad et in futuro ejus visione perfrui.

Et qui affluit prudentia. Bene, cum diceret, etc., usque ad corda sua ad percipiendam ejus amplitudinem laxare.

VERS. 14. — *Melior est.* Non metuas de correctione

inopiæ, quisquis opes acquisivit sapientiæ, omnibus A *illusor*. Omnis *illusor*, inquit; quia *illusor* est, qui vel verba Dei; quæ novit, implere contemnit, vel eadem perverse intelligendo ac docendo corrumpit.

Primi et purissimi. Quia radix sapientiæ timor Domini, hi sunt primi ac purissimi fructus, etc., usque ad a Domino perfectius promittitur.

VERS. 16. — *Longitudo dierum in dextera ejus et in sinistra*. Visione suæ divinitatis, etc., usque ad et in futuro vitam æternam.

VERS. 17. — *Via ejus*. Actiones et doctrinæ, etc., usque ad pacis et dilectionis exempla pertinent.

VERS. 18. — *Lignum vitæ*. Sicut in medio paradisi lignum vitæ, etc., usque ad præsentem beaticam aspectum.

VERS. 19. — *Dominus sapientia*. Typice, per filium Ecclesiam fidei soliditate locavit, stabilivit cælos prudentia, cum per eum sublimium prædicatorum B corda illustravit.

VERS. 20. — *Sapientia illius eruperunt abyssi*. In diebus Noe, etc., usque ad quæque minoribus in exemplum monstrent, examinant.

VERS. 21. — *Fili mi, ne effluant*. Ne disciplina temporali fatigatus, sapientiæ, quæ tanta est, gratiam perdas, præcave.

VERS. 22. — *Et erit vita animæ tuæ*. Habet anima tua vitam cum Deo, si ejus decreta custodieris: quamvis caro disciplina correctionis aut effata mortis præmatur.

Et gratia faucibus tuis. Habet ergo sensus animi fauces suas, etc., usque ad: *beatus vir qui sperat in eo*.

VERS. 23. — *Tunc ambulabis fiducialiter*. In via nostra fiducialiter incedimus, etc., usque ad hoc est enim quod sequitur:

Et pes tuus non impinget. Quoniam diligentibus Deum omnia cooperantur in bonum (Rom. viii).

VERS. 24. — *Si dormieris, non timebis, quiesces, et suavis*. Patet juxta litteram, etc., usque ad quia Deum ubique protectorem habet et custodem.

VERS. 27. — *Noli prohibere benefacere eum qui*. Quia supra diligenter legem Domini et consilium observare monuit, et æternam requiem observantibus promisit: nunc multipliciter, quæ observanda sunt, replicat. Primoque ad id, quod intermiserat, rediens, misericordiam proximo exhibendam, et juste, cum illo docet esse vivendum. Deinde et ab inimico cavendum esse præmonet. *Noli ergo, inquit, prohibere*. Ne audias a Domino cum Pharisæis: *Ipsi non introi-* D *stis, et eos qui intrabant, prohibuistis* (Luc. xi).

VERS. 28. — *Ne dicas amico tuo: Vade et revertere, cras dabø*. Non solum de elemosynis, sed de omnibus mandatis Christi, qui ait: *Vos amici mei estis, si feceritis* (Joan. xv), etc.

VERS. 30. — *Non contendas adversus hominem*. Non vetat contendere adversus eum qui male facit, ut corrigatur, quia hoc frustra non fit, quod certa necessitas cogit. Imo qui ait: *Si peccaverit in te frater tuus, increpa illum* (Matth. xviii), ipse vult, ut errantem, quantum vales, ad viam veritatis reducas.

VERS. 32. — *Quia abominatio Domini est omnis*

illusor. Omnis *illusor*, inquit; quia *illusor* est, qui vel verba Dei; quæ novit, implere contemnit, vel eadem perverse intelligendo ac docendo corrumpit. *Illusor* est et ille, qui promissa ejus, quasi prava, despicit, ac iram distractionis, quasi tolerabilem; spernit. Necnon et ille qui proximorum simplicitati improbus insultat. Ideoque omnem hujusmodi *illusorem* merito divina abominatur justitia. Bene autem subditur:

Et cum simplicibus sermocinatio ejus, quia superbi, dum simplicibus illudunt, prudentiores se illis, quos irrident, judicant. Sed horum prudentia, ut Jacobus ait: *terrena est, animalis, diabolica* (Jacob. iii). *Sermocinatio* autem Domini cum simplicibus est, quia illos sapientiæ secretis illustrat, quos terreni fastus ac duplicitatis nihil habere considerat. Unde ait: *Abcondisti hæc sapientibus, et prudentibus, et revelasti ea parvulis* (Luc. x).

VERS. 33. — *In domo impij*. Ut purpurati divitis, qui in hac vita spiritualibus eguit, et post ad tantam pervenit inopiam, ut nec guttam aquæ, quam quærebat, acciperet, unde: *Qui benedixit nos in omni benedictione spirituali in cælestibus in Christo, qui in remuneratione audient: Venite, benedicti*, (Matth. xv), etc. Sed ad litteram sæpe contingit eos, qui aliena diripiunt, ad ultimum inopia consumi; ad illos qui sua largiuntur, etiam bonis abundare terrenis.

VERS. 34. — *Illusores*. Hos versus Jacobus et Petrus juxta antiquam translationem posuerunt: *Quia Deus superbis resistit, humilibus autem dat gratiam* (Jacob. iv).

CAPUT IV.

VERS. 1. — *Audite, filii*. Hinc exhortaturus ad philosophiam, qualiter ipse sapientiam sit a patre edoctus, explicat.

VERS. 3. — *Nam et ego*. Nihil magis ad spem percipiendæ sapientiæ mentes erigit, quam cum eos, quos in sapientia jam clarescere miramur, aliquando parvulos et indoctos fuisse meminimus.

Unigenitus coram matre. Quare autem Salomon se *unigenitum coram matre* nominat, quem fratrem uterinum præcessisse Scriptura testatur, nisi quia ille mox natus sine nomine, quasi nunquam esset, de vita decessit?

VERS. 4. — *Suscipiat*, etc. Hujusmodi monita Salomoni a David patre data: qui Verba dierum relegit, invenit.

VERS. 5. — *Posside*. In omnibus quæ possides, etc., usque ad juventam, venditis omnibus, comparavit.

VERS. 9. — *Dabit capiti*. Patet de Salomone, etc., usque ad et corona insuper vitæ in futuro dabitur.

VERS. 10. — *Audi, fili mi*. Expositis his quæ a patre acceperat, redit ad docendum auditorem sapientiam, quam cœpit.

VERS. 11. — *Per semitas æquitatis*. Semitæ, id

est actiones æquitatis, etc., usque ad in viam pacis A consecratur : quo nitidius suum guttur ostentat, qui sua sensa patrum fide anteponit.

VERS. 12. — *Et currens.* Quo amplius et alacrius ad implenda Dei mandata cucurreris, eo minus adversa, quæ te impediunt timebis. Nam quicumque in prava actione desudant, offendiculum in medio cursu reperiunt, quia extemplo, dum non provident, rapiuntur ad pœnam.

VERS. 17. — *Comedunt panem impietatis.* In actione scelerum, etc., usque ad testatur Scriptura.

VERS. 18. — *Iustorum autem semita.* Iustorum opera in luce scientiæ peraguntur, et æternam ducunt ad vitam quæ est perfecta dies.

VERS. 19. — *Via impiorum.* Dicit de his, etc., usque ad quia currens non habebit offendiculum.

VERS. 20. — *Fili mi, ausculta sermones meos.* Auscultandum monet sermonibus suis, et recedendum a cogitationibus pravis.

VERS. 23. — *Omni custodia serva cor tuum.* Sunt qui recte vivere videntur hominibus, etc., usque ad modus æstimatur vitæ.

VERS. 24. — *Remove a te.* Duobus modis sciendum est, ut os tuum ne pravum loquatur aliquid: tua labia ne detractionibus assuescant custodias; et alios quoque, quos huic vitio subditos nosti, ne te corrumpant, fugias.

VERS. 25. — *Et palpebræ.* Iter justitiæ, etc., usque ad meditando prævidere.

VERS. 26. — *Stabilientur.* Ne levitate mentis a proposito bono movearis, unde Apostolus: *Stabiles estote et immobiles, abundantes in opere Domini semper* (I Cor. xv).

VERS. 27. — *Ne declines.* Dextera via bona est, etc., usque ad quod et de cæteris virtutibus et vitiis eodem modo intelligitur.

Averte pedem tuum. Hoc est, ne huc vel illuc a recto devies, quia virtutes discretionem quærunt, quarum nimietas omnis in vitio est. Si averteris a malo pedem tuum. Si bona, quæ docui, Domino adjuvante, facere studueris, aderit ipse propitius conatibus tuis, ut et nunc recte ingredi, et tunc ad pacem valeas pervenire æternam.

CAPUT V.

Fili mi, attende. Hactenus generaliter castigaverat auditorem, hinc sub specie meretricis ab hæreticorum nequitia prohibet.

Inclina aurem. Sapientiæ inclinandam aurem, et a meretrice fugiendum, præcipue a fornicaria monet.

VERS. 2. — *Labia tua.* Labia, etc., usque ad vel turpia faciendo commaculat.

VERS. 3. — *Favus enim.* Cum in ore hæretico, etc., usque ad veritas a stultis æstimatur.

Labia meretricis. Patet de meretrice, quia et sermonis suavitatem et formositatem corporis ad capiendos miseros quærît.

Oleo guttur. Oleo Spiritus sancti fides catholica

consecratur : quo nitidius suum guttur ostentat, qui sua sensa patrum fide anteponit.

VERS. 4. — *Novissima autem.* Potio absinthii intus amarescit, etc., usque ad quare autem idem gladius *biceps* sit dictus, aperit Dominus cum ait: *Sed eum timele qui potest animam et corpus perdere in gehennam* (Luc. xii).

VERS. 6. — *Vagi, etc.* Vagi sunt gressus hæreticorum, etc., usque ad quia una eademque cunctis est agnita per totum orbem fidelibus.

VERS. 8. — *Longe fac.* Apostolus ait, etc., usque ad infirmis auditoribus prodest.

VERS. 9. — *Ne des, etc.* Ne honorem, quo ad imaginem Dei creatus es, immundorum spirituum voluntatibus subdas neque accepta vivendi spacia ad libitum adversarii crudelis expendas.

VERS. 10. — *Ne forte impleantur extranei.* Ne dæmoniorum facta adjuves, etc., usque ad utinam lateret.

Et gemas, etc. Ideo te castum custodi, etc., usque ad dicant quæ sequuntur.

VERS. 12. — *Cur detestatus.* De hæreticis specialiter patet, quia nec veterum patrum nec novorum dictis et exemplis potuerunt ab errore revocari.

VERS. 14. — *In medio ecclesiæ:* idem est Græce, etc., usque ad alienam ab eis vitam ducere non timuit.

VERS. 15. — *Bibe aquam.* Docet ab hæreticis cavendum et custodiæ Scripturarum ac lectioni attendendum: scientiam, inquit, quam aliis prædicat, ipse serva, et tui rigatione sermonis infundere.

VERS. 16. — *Deriventur.* Cum ipse servaveris, tunc et aliis prædica, et in magna auditorum amplitudine divina eloquia, juxta uniuscujusque qualitatem, dispensa.

VERS. 17. — *Habeto, etc.* Aquas in plateis dividimus, et tamen soli habemus, quando et exterius late prædicationes fundimus, et tamen per eas laudes humanas non ambimus.

Nec sint alieni. — Immandi spiritus participes sunt doctoris, si ejus mentem, vel elatione dum prædicat, vel quolibet vitio corrumpunt. *Solus autem aquas possidet,* cum membris Ecclesiæ fideliter connexus, ab extraneis se conservat.

VERS. 18. — *Sit vena.* Sit doctrina tua, et quæcunque nascuntur ex ea, in benedictione Ecclesiæ; et *lætare cum ea,* cui ab adolescentia, id est ex quo credidisti, conjunctus es.

VERS. 19. — *Cerva charissima.* Vel *gratissima,* ut quidem codices habent, sancta est Ecclesia, etc., usque ad, contra hæreticorum fraudes instrumitur.

Amore, etc. Non uxorio amori insistere docet; sed ne prima vivente aliam ducas, vel meretrici unquam socieris.

VERS. 21. — *Respicit Dominus.* Non se putent adulteri noctis tenebris, etc., usque ad: *et nos sicut dies illuminabitur.*

VERS. 22. — *Iniquitates, etc.* Peccator, etc., usque ad quam quo se arctius obligent, agunt.

VERS. 23. — *Ipsè morietur*. Quia de adulteris, etc., **A** ex se, etc., usque ad sed quia Jerusalem plura commisit.

CAPUT VI.

VERS. 1. — *Fili mi*. Litteraliter patet, etc., usque ad teipsum prius necesse est, quæ dixeris, custodire.

VERS. 3. — *Suscita*. Non tantum ipse bene vivendo vigilare memento, sed illum, cui præes, a peccati torpore prædicando suscita.

VERS. 4. — *Ne dederis somnum oculis*, etc., usque ad sed hæc propter mentis tædium digna inventionem non corrigit.

VERS. 5. — *Eruere*. Quasi dicat: Velut damula de manu captantis, etc., usque ad et cœlestis vitæ pascua merearis intrare.

VERS. 6. — *Vade ad formicam*. Hinc vacantem **B** hortatur, etc., usque ad de herreo priscæ actionis quod recondidit proferre.

VERS. 9. — *Usquequo, piger, dormies, quando*. Usquequo, piger, dormies in vitiis, etc., usque ad hoc est enim quod sequitur, et *veniet tibi quasi viator*.

VERS. 11. — *Egestas, et paupertas*. Patet juxta litteram, etc., usque ad quia improvisa et subitanea.

Si vero impiger. Fructus terreni, etc., usque ad quia mercedem laborum indeficientem percipiet.

VERS. 12. — *Homo apostata*. Dixerat de hæresi et aliis viduorum generibus, etc., usque ad quod nulla interior radice subsistat.

VERS. 16. — *Sex sunt*. De eodem quam sit odibilis Deo seminando discordiam insinuat.

Detestatur anima. Secundum consuetudinem hominum loquitur, ut eum valde tales odisse significet, unde in Isaia: *Solemmitates vestras odivit anima mea* (Isa. 1).

VERS. 17. — *Oculos*, etc. Enumerat sex capitalia crimina, etc., usque ad qui concordiam fraternæ unitatis sciderunt.

VERS. 20. — *Conserva, fili*. Nunc sub adulteræ mulieris specie prohibet ab auditione hæreseos.

VERS. 21. — *Liga ea in corde*, id est, in cogitatione præcepta Dei fixa tene.

VERS. 22. — *Cum ambulaveris*. Tanta sit meditatio divinæ legis, etc., usque ad: *gradientur tecum mandata Dei, ut te instruant*.

Cum dormieris: in morte custodiant animam tuam, ne rapiat hostis. Cum evigilaveris in resurrectione, loquere cum eis expectando præmia, quæ tibi, si ea servasses, promissa erant.

VERS. 25. — *Non concupiscat*. Patet de adultera, sed hæretici si bene vivere et apte se agere videntur, vide ne seducaris eorum doctrinis.

VERS. 28. — *Pretium enim scorti*. Brevis voluptas fornicationis, etc., usque ad sed post paululum ardentius redit.

VERS. 29. — *Nunquid potest homo abscondere ignem*. Soli ei conceditur hæreticorum libros legere, qui adeo solidatus est in fide catholica, ut verborum dulcedine vel astutia nequeat ab ea separari.

VERS. 30. — *Non grandis est culpa*. Furtum non

VERS. 34. — *Quia zelus et furor viri non*, etc. Et de Domino intelligendum est, etc., usque ad sive animam quamque fidelem corrumpere præsumit.

CAPUT VII.

VERS. 1. — *Fili mi*. Hæc periocha eadem quæ superior plenius explicat.

VERS. 2. — *Et legem meam*. Tam solerter serva, quæ doceo, quasi nil recti sine his aspicias.

VERS. 4. — *Dic sapientiæ, soror*. Sapientiæ ecclesiasticæ doctrinæ sororia tibi dilectione conjunge, ut hæc te a pollutione servet hæretica, quæ a vera castitate Ecclesiæ probatur extranea.

VERS. 6. — *De fenestra*. Patet juxta litteram, etc., usque ad quia deseruit angustam viam quæ ducit ad vitam.

VERS. 8. — *Juxta angulum*, quia deflectit a rectitudine; et *prope viam domus illius graditur*: quia a via veritatis declinavit, merito viæ domus meretricis vel hæretici appropriat.

VERS. 9. — *In obscuro advesperascente*. Quia jam talis per cæcitatem cordis, ad tenebras festinat peccati et damnationis.

VERS. 10. — *Et ecce mulier occurrit ornata illi meretricio*. Patent hæc cuncta, etc., usque ad spiritali morte perimit.

VERS. 11. — *Nec valens in domo*. Nulla est hæresis, quæ primis contenta sit discipulis (hi enim sunt domus ejus), sed semper novos, quos decipiat quærit.

VERS. 13. — *Apprehensumque deosculatur juvenem*, id est, falsorum verborum blandimentis tentat instabilem.

Et procaci vultu blanditur, dicens: Juxta litteram patet, etc., usque ad nam et Dominus ad discipulos: *Sed venit hora, ut omnis qui interficit vos*, etc. (Joan. xvi).

VERS. 16. — *Intexui funibus lectulum*. Solent lecti, etc., usque ad per quam hæretica mens sensum doctrinæ pestilentis, quasi meretrix thorum facinoris, se texuisse gloriatur.

VERS. 17. — *Aspersi cubile meum*. Promittunt se tales odorem cœlestium habere virtutum, quibus sua suorumque corda, velut funibus cubilia venusta, consecrantur, quasi, Christi bonus odor sumus Deo.

VERS. 18. — *Veni, inebriemur uberibus*. Doctrinæ sanctæ poculis se invicem satianos jactant hæretici, et virtutum gratia conjungendos, donec eorum gesta lux sequatur æterna.

VERS. 20. — *Sacculum pecuniæ secum tulit*. Gloriam resurrectionis, immortalitatis decus, quo illius patriæ cives lætificaret et ditaret.

VERS. 26. — *Et fortissimi quique interfecti sunt ab ea*. Ut ipse Salomon sapientissimus, etc., usque ad qui negaverit errat.

VERS. 27. — *Via inferi domus ejus, penetrantes*.

Sed de Ecclesia Dominus ait : *Portæ inferi non prævalent adversus eam (Matth. xvi).*

Interiora mortis. Obscuriora et arctiora gehennæ tormenta, quibus hæreticos et fornicatores constat esse mergendos.

CAPUT VIII.

VERS. 1. — *Nunquid non sapientia, etc.* Dominus palam locutus est mundo : et in occulto locutus est nihil. Quid ergo neglecto Evangelio ejus, ad hæresim et lasciviam miseri confluent ?

VERS. 2. — *In summis, etc.* In monte discipulos simul et turbas docuit, etc., usque ad qui contra eum in occulto loquuntur ?

VERS. 4. — *O viri, ad vos.* Ad viros clamat, id est ad strenuos verbi auditores : in utroque sexu namque feminæ, id est, fluxæ mentes sapientiæ verba percipere nequeunt.

VERS. 5. — *Intelligite, parvuli, etc.* Manifestum est de Domino, etc., usque ad quos seducere valeat, quærit.

VERS. 7. — *Labia mea.* Duo testamenta, etc., usque ad prædicandum salutem universum aperta per orbem.

VERS. 13. — *Arrogantiam.* Arrogantiam et superbiam in eis, etc., usque ad sed juxta auditorum libitum sua verba commutant.

VERS. 14. — *Meum est consilium.* Non se extollat humana præsumptio : plenitudinem virtutum sola Dei sapientia possidet, ab hac humana infirmitas, quidquid habet virtutis, accipit.

VERS. 15. — *Per me reges.* Reges dicit apostolos, etc., usque ad ait enim : *Sine me nihil potestis facere (Joan. xv).*

VERS. 17. — *Ego diligentes, etc.* Qui diligit me, diligetur a Patre : et ego diligam eum, et manifestabo ei meipsum (Joan. xiv). Mane quippe ad sapientiam vigilans, qui innovato mentis studio ad Christi visionem attingere satagant.

VERS. 18. — *Mecum sunt divitiæ.* Opes superbas, opes excelsas dicit, etc., usque ad et promissa ipsius expectamus in quibus est justitia.

VERS. 22. — *Dominus possedit me.* Hucusque locutus est parabolice ad Filium, nunc vero quia mentionem fecerat de sapientia, et non dixerat quæ esset, et quantæ dignitatis, quasi incidenter ostendit et commendat eam secundum utramque naturam, scilicet divinam et humanam, dicit Dominus, etc. Viæ Domini sunt opera, etc., usque ad caro enim ejus propter opera, divinitas ante opera.

VERS. 31. — *Ludens in orbe.* Quia cum tempora et creaturæ orbis terræ cœpissent, ipse, quod erat, in Patre Filius manebat : hoc ideo, ne quis eum cum creaturis et temporibus esse prohiberet.

VERS. 34. — *Ad fores.* Scripturas, vel doctores ; iidem et postes, sine quibus ad vitam, quam pollicetur, non valemus ingredi.

CAPUT IX.

VERS. 1. — *Sapientia ædificavit.* Quia de æter-

nitate divinitatis Christi sufficienter dixerat, etc., usque ad quia ab amore sæculi disjunctos ad portandam Ecclesiæ fabricam erexit.

Columnas septem. Scilicet Ecclesias per orbem, etc., usque ad quasi sustentando continerent.

VERS. 5. — *Venite, comedite panem meum.* In unam Christi personam junctam divinitatem et humanitatem, vel, in pane corpus, in vino sanguis ejus, quo in altari satiamur.

VERS. 6. — *Relinquitte.* Post oblatas epulas addit et vitæ monita, ut quos perceptis suæ incarnationis mysteriis reficit, doctrinæ pariter instruat verbis.

VERS. 7. — *Qui erudit, etc.* Quasi interrogares, etc., usque ad et majorem credens.

VERS. 8. — *Noli arguere.* Non est timendum, etc., usque ad sed dilectionis ejus gratia cessandum.

VERS. 12. — *Si sapiens.* Moneo te ad sapientiam, quod tamen tibi prodest, non mihi. Si enim sapiens fueris, etc.

VERS. 13. — *Mulier stulta.* Superius commendavit sapientiam per divinitatem et humanitatem, nunc per contrarium illam eandem commendabilioram ostendit, ubi *mulier stulta, etc.*, quæ est ei contraria, sedet, etc. *Mulier, etc.* Mulier hic hæresis est, etc., usque ad hæc in supercilio mentis attollitur.

VERS. 16. — *Qui est parvulus.* Sapientia parvulos atque insipientes, etc., usque ad et ad se divertere.

VERS. 17. — *Aquæ furtivæ.* Sapientia palam messam omnibus proposuit, etc., usque ad prohibita et illicita connubia dulciora esse asseverat.

VERS. 18. — *Et ignoravit quod ibi.* Nescit mater adultera, etc., usque ad et in excelsis caelorum convivere fidelium.

CAPUT X.

Parabolæ Salomonis. Novum ponit titulum, quia novum genus locutionis incipit, scilicet, ut non, sicut prius, de singulis bonorum malorumve partibus diutius disputet ; sed alternis versibus actus utrorumque describat.

VERS. 1. — *Filius sapiens.* Qui accepta fidei mysteria bene servat, lætificat Deum Patrem ; qui vero hæc actione mala vel hæresi commaculat, matrem contristat Ecclesiam.

VERS. 2. — *Nil proderunt.* Et a transitoria morte, etc., usque ad quod pro vita sunt dati, conferunt.

VERS. 3. — *Non affliget Dominus.* Et si aliquando, etc., usque ad juste vindicando, retorquet.

VERS. 4. — *Egestatem operata.* Qui negligenter vivit in hoc sæculo, egebit bonis in futuro ; at qui fortiter Domino militat, divitiis æternæ beatitudinis remunerantur.

VERS. 5. — *Qui congregat.* Qui congregat Christo animas fidelium, filius sapiens est. Et quidem hæc messis multa est, operarii vero pauci (Matth. ix). Qui vero hoc tempore acceptabili a sua salute curanda torpescit, confundetur in die tribulationis.

VERS. 6. — *Os autem impiorum.* Quod comessationi, ebrietati et colloquiis malis serviebat, propter iniquitatem, quam congressit, condemnabitur. De-

nique os-illius iniquitas operuit qui in tormentis positus in lingua sibi, in qua ob plura scelera plus punitus est, refrigerium quæsit.

VERS. 7. — *Memoria.* In hac vita boni bonos, etc., usque ad et ignis eorum non exstinguetur.

VERS. 8. — *Stultus ceditur labiis,* vel suis, quibus damnari meruit, quia mors et vita in manibus linguæ (Isa. LXVI), vel eorum a quibus, quia corrigi non potuit, sententiam damnationis accepit; unde: *Domine, libera animam meam a labiis iniquis (Psal. CXIX).*

VERS. 9. — *Qui ambulat,* qui simpliciter se vivere novit, etc., usque ad ac digna factis recipit, nihil enim occultum quod non reveletur (Matth. x).

VERS. 13. — *Virga in dorso ejus.* Vindicta in sequenti vita, etc., usque ad recte subditur: *Sapientes abscondunt,* etc.

VERS. 15. — *Substantia divitis.* Spiritualiter: Qui in Deum dives est per bona opera, confidit in illo, quasi qui in urbe inexpugnabili, quæ a nullo hoste possit superari; at, qui virtutum inopia coangustantur, ideo cœlestibus egent divitiis, quianoxio pavore timent duros pro Domino tolerare labores.

VERS. 18. — *Abscondunt scientiam,* etc. Si ergo verax et sapiens esse desideras, odium neque in abscondito cordis conteges, neque per oris contumeliam proferas; sed tunc cor dilectione et os veritate repleatur.

VERS. 23. — *Quasi per risum stultus operatur scelus.* Prudentia a providendo nomen accepit. Stultus est igitur qui gaudet in scelere. Sapientis autem est et ejus qui viri nomine dignus sit, prævidere, quia risus dolore miscebitur, et gaudia peccandi poena sequetur ultionis.

VERS. 24. — *Quod timet impius, veniet super.* De illo impio dicit, etc., usque ad quod corde tenent, adveniet.

VERS. 25. — *Quasi tempestas.* De persecutoribus Ecclesiæ dicit, qui domum fidei subvertere quærunt. Sed illa in vero fundamento, id est, in Christo collocata, ipsi extemplo dispererunt.

VERS. 26. — *Sicut acetum dentibus.* Sicut hæreticorum perfidia, etc., usque ad et etiam verbis impugnant, unde: *A nobis exierunt, sed ex nobis non erant (I Joan. II).*

VERS. 28. — *Spes autem.* Non contra id quod supra dicitur, etc., usque ad De his qui scienter delinquant, adiungit.

VERS. 29. — *Fortitudo simplicis via ejus, et pavor.* Si obscura Scripturarum, etc., usque ad operari contemnant.

CAPUT XI.

VERS. 1. — *Statera dolosa.* Vel pecuniæ vel iudicii, etc., usque ad et actioni congruit.

VERS. 2. — *Ubi fuerit superbia.* Superbi, vel contumeliose se gerunt per contemptum sive per ignorantiam disciplinæ, vel proximis contumeliam ingerunt, vel qui se exaltat humiliabitur.

VERS. 7. — *Mortuo homine impio.* Hoc Origenes

A nescivit, etc., usque ad et ad eos fortasse pertinet quod sequitur.

Expectatio sollicitorum. Sollicitudo honorum est implere Dei præcepta; at malorum scienter peccantium, quod æternam rapiuntur ad pœnam. Ideoque expectatio illorum coronabitur; istorum damnabitur, etiam ante iudicium, damante propria conscientia.

VERS. 9. — *Simulator.* Hæreticus simulans catholicam doctrinam, decipit auditorem suum. Qui veritatem sequuntur Evangelii liberabuntur sapientia catholica, ne decipiantur hæretica.

VERS. 12. — *Qui despicit,* etc. Non est despiciendus, qui nos simpliciter amat, etsi quid inepte agat: qui enim hoc facit, indiget sapientia. Prudens autem publice tacet, occulte castigat, quod melius in sequentibus aperitur.

VERS. 14. — *Ubi non est gubernator, populus corruet, salus autem ubi multa consilia.* Ne enim putares, etc., usque ad ut a pluribus corrigatur.

VERS. 15. — *Affligetur.* Ad litteram patet, etc., usque ad seipsum ante districti iudicis oculos ultione dignum reddet.

Qui autem cavet laqueos securus erit. Securus erit in futuro qui nunc bene formidolosus et sua peccate per pœnitentiam curat, et ab impœnitentium societate se immunem servat.

VERS. 21. — *Manus in manu.* Qui manum jungit in manu, etc., usque ad unde præmissum est: *Abominabile Domino cor pravum.*

VERS. 22. — *Circulus aureus in naribus,* etc. Si suis naribus circulum auri fixeris, etc., usque ad quia carnalibus deditas.

VERS. 27. — *Bene consurgit diluculo qui quærit bona,* etc., id est ad vitam consurgit in tempore resurrectionis, quia nunc bona agit in tempore operationis. Qui autem mala, quæ dicat vel agat, inquirat, eorum pondere ab altioribus retardatur.

VERS. 28. — *Iusti autem quasi,* etc. Quasi, qui spe futurorum præmiorum bona faciunt in præsentibus, iuste, quod sperant, accipiunt. Virens quippe in arbore folium, fructus, quos nondum ostendit, signat affuturos: et iusti quasi virens folium germinant, qui spe salvi facti in fidei ac virtutum gratia proficere non cessant.

VERS. 29. — *Qui stultus est.* Impius vivit pio; ille damnatur, iste accipit bravium, pro quo certabat.

VERS. 30. — *Qui suscipit.* Qui animarum curam pro Domino suscipit, etc., usque ad ut sublimius cum Domino regnet, procurat.

VERS. 31. — *Si justus.* Si martyres tanta patiuntur iniuste, etc., usque ad etsi enim impii non sumus, certe si peccatores nos esse negamus, nos ipsos seducimus, et veritas in nobis non est.

CAPUT XII.

VERS. 1. — *Qui bonus est,* etc. Horum versicolorum connexio talis est; qui bonus est non confidit in cogitationibus suis; sed Domini gratiam quærit,

ac per illam pie vivit. Qui autem in cogitationibus suis confidit, bonus esse nequit : qui enim gratiam Dei non curat querere, in prava actione perdurat.

VERS. 4. — *Mulier*. Ad litteram, mulier bona et casta, etc., usque ad putredo pravi dogmatis corrumpit.

VERS. 5. — *Cogitationes*. Justi sua facta, etc., usque ad obliti timoris Domini.

VERS. 7. — *Verte impios*. Multa impietas in diis gentium, etc., usque ad sed quæcunque membra hinc illuc perveniunt, quæ sperabant, gaudia inveniunt.

VERS. 10. — *Novit*, id est compatitur hebetudini ac fragilitati proximorum sibi commissorum.

Viscera autem impiorum crudelia, qui non compatiantur subditis; sed sicut Dominus ait : *Percutiant pueros et ancillas*, dicentes : *Moram facit Dominus meus venire*.

VERS. 12. — *Desiderium*. Desiderat impius, etc., usque ad dicit e contra de bonis.

Radix autem iustorum proficiet, fides, spes, charitas, quibus in Christo sunt radicati non eos fallunt; sed plus quam sperant in futuro percipient.

VERS. 16. — *Fatuus*, etc. Qui in præsentī desiderat ulcisci, fatuus est; qui autem pro Domino contemnit, sapiens est.

Qui autem dissimulat : non sic vult occultari, ut duret, sed omnino deleatur; est enim natura iræ ut prolata, magis ferveat; occultata, languescat.

VERS. 18. — *Lingua autem sapientium est sanitas*, etc., quia et bona, quæ promittunt, ipsi perficiendo ad vitam perveniunt; et aliis, quæ sequantur, demonstrant

VERS. 19. — *Labium veritatis*, etc. Fides catholica semper permanebit; qui autem repente nova dogmata inserit, mendacii minister est.

VERS. 23. — *Homo versutus*. Sapiens et prudens: qui aliquando celat scientiam, vel non valens loqui, quasi spiritualibus, sed quasi carnalibus; vel nolens dare sanctum canibus, vel margaritas ante porcos projicere, vel mittere.

Cor insipientium provocat. Vel quando plus appetunt sapere quam oportet sapere, et in cogitationibus evanescendo, pro sapientia stultitiam habent et tenent; vel aliis, quæ nequeunt capere, ingerentes, quasi infirmis oculis lumen solis, id est sapientiæ, quam habere videbantur auferunt.

VERS. 24. — *Manus fortium*. Perfecti non solum vitiorum bella superant, sed et electis fratribus majore virtutum gratia principantur.

Quæ autem remissa. Qui dissoluti animo, etc., usque ad non enim de talibus desperandum est, cum adjungit, *mæror justī*, etc.

VERS. 25. — *Mæror in corde*, etc., quia necesse est ut prius peccatorem mæror penitentiæ salubriter humiliet, et post per judicium sacerdotis datæ reconciliationis sermo lætificet vel reficiat.

Qui negligit damnum, etc. Si hoc ad litteram accipitur, etc., usque ad vel ipsam carnem morti tradit?

VERS. 27. — *Non inveniet*, etc. Frauge namque acquisita pecunia, etc., usque ad quibus æternæ vitæ claritas auro pretiosior emittitur.

CAPUT XIII.

VERS. 1. — *Filius sapiens*. Tantum distat inter sapientem et stultum, ut hic aliquando profectu eruditionis ad eum, qui se docuerat, docendum perveniat : ille, ne, cum arguitur, audiat.

VERS. 4. — *Vult et non vult piger*. Vult regnare cum Domino, etc., usque ad et Jesus filius Sirach : *Væ peccatori terram duabus viis ingredienti*.

Anima autem operantium jussa dominica impinguabitur, quia perfecta supernorum dulcedine reficietur; unde : *Sicut adipe* (Psal. xxvi), etc.; vel, qui piis pro Domino laboribus insudant, immarcescibili corona donabuntur.

VERS. 7. — *Est quasi dives*, non vere, ut qui induebatur purpura et bysso (Luc. xvi); sed quia Deum non habuit, etc., usque ad quid vera paupertas agat, subditur.

VERS. 11. — *Substantia*, etc. Qui volunt divites fieri incidunt in tentationem, etc., usque ad multiplicia supernæ beatitudinis munera percipiet, de quo :

VERS. 12. — *Spes quæ differtur*, etc. Quia nimium, etc., usque ad ipse est enim lignum vitæ amplectentibus se.

VERS. 13. — *Qui detrahit*. Aliter, etc., usque ad unde : *Si præoccupatus fuerit homo in aliquo delicto*, etc.

VERS. 14. — *Lex sapientis*. Ex quo homo sapere incipit, utitur hac lege, ut mortem vitet et vitam acquirat.

VERS. 16. — *Cum consilio*, maxime divino, quod est in Scripturis. Fatuus enim est qui extra hoc consilium vivit, quamvis naturaliter prudens videatur.

VERS. 20. — *Qui cum sapientibus*. Quilibet simplex aut rusticus, qui arcana sapientiæ comprehendere nequit, si tamen exempla sapientum vivendo sectatur, jure inter sapientes numerabitur.

Amicus stultorum. Qui stultos, non quia homines sunt, sed propter stultitiam, quia mimi sunt, vel histriones, vel hujusmodi, non ut instruendo corrigat, amat, sed ut favendo, deteriores efficiat : licet sapiens videatur, stultorum damnatione tenebitur.

VERS. 22. — *Bonus homo*, etc., sæpe bovi sine filiis obeunt, etc., usque ad regnum Dei datum est genti facienti fructum ejus.

VERS. 23. — *Multi cibi*. Alius translator, etc., usque ad utrique autem sensui congruit, quod subdit.

VERS. 24. — *Qui parci virgæ odit filium suum*, etc. Nam et bonus pater filium, et discipulum magister catholicus, ne ad iniquitatem deflectat, sollicitus erudit.

CAPUT XIV.

VERS. 1. — *Sapiens*, etc. *Destruet male vivendo*,

et aliquando aperte regnando, etc., usque ad de qui A tra Ecclesiæ doctores stultitiæ suæ fluentia fundebant.

VERS. 3. — *In ore stulti.* Quia stulti per vaniloquium humiles, quos despiciunt, affligunt; sed hi per doctrinam sapientium, ne decipiantur, se muniunt.

VERS. 4. — *Ubi non,* etc. Hæc hærent superioribus, etc., usque ad qui Sareptanam viduam pascit a qua et ipse pascitur.

VERS. 6. — *Quærit derisor sapientiam,* etc. Ut Caiphas, etc., usque ad quia perverse quærunt, nunquam prorsus inveniunt.

VERS. 7. — *Vade contra,* etc. Ideo derisor sapientiam, quam quærit, non invenit, etc., usque ad ejusque meditationi operam dare satagunt.

VERS. 10. — *Extraneus.* Id est reprobus, etc., B usque ad unde subditur: *Dominus impiorum,* etc.

Sapiens timet et declinat. Sicut stulti est de sua alacritate confidere, etc., usque ad aut post mortem fortiter pœnas ferat.

VERS. 17. — *Impatiens,* etc. Reprehensibilis quidem est impatiens, etc., usque ad inter reprobos aestimatur.

VERS. 19. — *Jacebunt mali ante bonos.* Videntes tormenta eorum, etc., usque ad ad videnda eorum supplicia.

VERS. 24. — *Fatuitas stultorum.* Imprudentia, quasi improvidentia dicitur.

VERS. 25. — *Liberat animas fidelis.* Catholicus prædicatur, qui testimonia Scripturarum fideliter prædicat, et profert; hæreticus mendacia.

Profert mendacia. Alia translatio: Incendit autem mendacio animas dolosus deceptor.

Versipellis, id est diabolus, qui mala, quæ suggerit, bona mentitur: et dum bona promittit æterna, ducit ad tormenta.

VERS. 26. — *In timore Domini.* Timor Domini fiduciam fortitudinis præstat, etc., usque ad speraverunt in Domino.

VERS. 27. — *Timor Domini.* Hæc est spes eorum, etc., usque ad unde, *Initium sapientiæ timor Domini* (Psal. ix).

VERS. 30. — *Vita carniū.* Per carnem infirma, per ossa firma. Si mentis innocentia custoditur, etsi quæ foris infirma sunt, quandoque roborantur; unde subdit: D

Putredo ossium invidia, quia per livoris vitium ante oculos Dei pereunt ea quæ humanis oculis fortia videntur. Ossa enim per invidiam putrescere, est robusta quæque perire.

CAPUT XV.

VERS. 1. — *Responsio mollis frangit iram.* Qui verba increpantis humiliter suscipit, jam propinquat veniæ reatus quem gessit. Qui arguenti resultat, contra se iram judicis provocat.

VERS. 2. — *Ebullit stultitiam.* Scripturam pervertendo, suos sensus auctoritati præponendo; velut fatui philosophi, ut Porphyrius, et Julianus, qui con-

PATROL. CXIII.

VERS. 5. — *Stultus irridet.* Stultus est omnis peccator, qui, terrenis actibus deditus, futurum nihil prævidet: is disciplinam irridet, dum derogat divinæ correctioni.

VERS. 7. — *Cor stultorum dissimile.* Vel dissimile sibi ipsi, variis cogitationibus, et nunquam idem manet. Contra quod de Anna dicitur: *Vultusque ejus non sunt amplius in diversa mutati.*

VERS. 10. — *Doctrina mala.* Qui solverit unum de mandatis istis minimis, et docuerit sic homines, minimus est in regno cælorum. Talibus tamen, si correcti fuerint, patet reditus ad veniam: si autem increpationes non receperint, omnino morientur.

VERS. 15. — *Omnes dies.* Omne tempus populi Dei, etc., usque ad quasi jugi delectantur convivio.

VERS. 17. — *Melius est vocari ad olera.* Multo enim utilius est simplicis vitæ innocentiam cum charitate servare, etc., usque ad, *discedite a me operarii iniquitatis.*

VERS. 19. — *Pigrorum,* quos piget operari justitiam, etc., usque ad sed quia hoc bonos non præpedit, adiungit:

Via justorum absque offendiculo. Justi enim quidquid adversitatis in sua conversatione invenerint, non offendunt, quia æternæ spei et internæ contemplationis saltu adversa transiliunt.

VERS. 23. — *Lætatur homo.* Humanum est de sententia quasi prudenter prolata lætari. Sed vere sapiens non solum quod loquitur, sed etiam opportunitatem loci, et temporis, et personæ cui loquitur, diligenter inquirit.

VERS. 24. — *De inferno novissimo,* etc. Primus infernus cæcitas peccantis animæ, et veræ lucis scientia carentis, de quo: *Descendunt in infernum viventes* (Psal. lrv).

VERS. 25. — *Viduae Ecclesiæ,* scilicet sponsæ suæ, pro cujus vita mori dignatus est.

VERS. 26. — *Firmabitur:* in iudicio, quando non solum factis, sed et verbis omnibus digna præmia reddet.

VERS. 30. — *Lux oculorum lætificat animam.* Jure mentem delectat humanam, etc., usque ad sic enim magis fervet opus.

Lux oculorum. Alia translatio: *Videns bona oculis delectat corda bona,* scilicet, Domini in terra viventium, quæ, quia in oculo mentis contemplatur, merito corde delectatur, quamvis affligatur exterior.

CAPUT XVI.

VERS. 1. — *Homini est animum præparare.* Quomodo ergo homini est animum præparare, et Dei gubernare linguam? sed persecutionis tempus significat, de quo dicitur, *Nolite cogitare quomodo, aut quod loquamini: datur enim in illa hora, quid loquamini* (Matth. x).

VERS. 2. — *Omnes viæ.* Ita actiones omnium bo-

norum, scilicet, et malorum quid in occulto cogitent, certa lance discernit, unde subdit :

VERS. 3. — *Revela Domino.* Opera nostra revelamus, quando, quem nihil latere novimus, in cunctis, quæ agimus, in memoriam reducimus, atque illius flagitamus auxilium : et tunc non solum opera, sed cogitationes dirigit.

VERS. 4. — *Universa propter semetipsum, etc.* Nulla fuit Domino causa operandi, nisi sola voluntas, ut suam scilicet, bonitatem rationabli creaturæ, quam perpetuo faceret beatam, ostenderet : eum vero qui bonum conditionis propria sponte deseruit, id est diabolum, cum suis sequacibus, justa severitate damnavit.

VERS. 5. — *Abominatio est.* Quicumque tribuit sibi bonum quod facit, etiamsi nihil videtur mali manibus operari, cordis innocentiam perdit, in quo largitori honorum se prætulit : et ideo talem Dominus abominatur virum, quem sibi in beneficiis videt ingratum.

VERS. 7. — *Cum placuerint Domino.* Tanta est sanctitas divinæ religionis, etc., usque ad sed etiam ad veritatem fidei conversi sunt.

VERS. 8. — *Melius est parum cum justitia, etc.* Melius est in simplici conversatione Deo servire devote, quam multis abundare virtutibus, et proximorum facta despiciere.

VERS. 10. — *Divinatio in labiis regis.* Quis alius rex non errat in iudicio, etc., usque ad qui prophetarum ejus ora impleret.

VERS. 11. — *Pondus et statera.* Lapides justis fortes, etc., usque ad mensuram fidei et gratiarum distribuit.

VERS. 13. — *Voluntas regum, etc., id est, justorum.* Multi reges et prophete voluerunt videre, quæ vos vidistis, et non viderunt. Hi enim et vitis resistunt, et virtutum obsequio, quasi satellitum, constipantur. Reges enim terræ sæpe labia justa detestantur, ut Herodes Joannem.

VERS. 14. — *Nuntii mortis.* Angeli Satanæ, hæretici, etc., usque ad quem contigit stulte loquendo offendisse.

Placabit. (HIER., de morte Fabiolæ.) David homicidium et adulterium septem dierum fame purgavit.

VERS. 15. — *In hilaritate vultus regis vita.* Quicumque hilarem Christi vultum videre merentur, his in æternum cum illo vivere dabitur. Aliter etiam videbit omnis caro salutare Dei : sed tunc justis placatum, reprobi videbunt iratum.

Et clementia ejus quasi imber serotinus. Serotinus imber in Judæa usque hodie jam maturis messibus venire consuevit, etc., usque ad sed superni facit irrigatio Domini.

VERS. 22. — *Fons vitæ.* Quia ille prædicator vere suis auditoribus vias vitæ aperit, etc., usque ad quæ dicunt bona, fatuo corde contemnunt.

VERS. 24. — *Favus mellis composita verba, etc.* Multi per eloquentiam, etc., usque ad quæ ex interna anknæ dulcedine procedunt.

VERS. 26. — *Anima laborantis laborat sibi, etc.*

A Constat ad litteram, etc., usque ad quia necesse habet facere bona, quæ dicit.

VERS. 27. — *Vir insipiens fodit malum.* Potest hoc de hæretico specialiter intelligi, etc., usque ad unde Jacobus : *Lingua inflammatur rotam nativitatis nostræ inflammata a gehenna* (Jacob. III).

VERS. 29. — *Vir iniquus lactat amicum suum, etc.* Potest hoc de hæretico et de omni favore malorum accipi : quoniam laudatur peccator in desiderii animæ suæ, et iniquus benedicitur.

VERS. 30. — *Qui attonitis oculis cogitat, etc.* Gravius est perficere malum quam facere, etc., usque ad ut quæ malorum suorum retributio sequatur, non videat.

VERS. 32. — *Melior est patiens viro forti, etc.* Minor est victoria urbes expugnare, etc., usque ad et patientiæ humilitate subternit.

VERS. 33. — *Sortes mittuntur in sinum.* Sicut sortes mittuntur in sinum, etc., usque ad quasi de sinu examinis divini.

CAPUT XVII.

VERS. 1. — *Melior est buccella.* Melius est parva bona cum charitate facere, sine scientia prædicandi (hoc est enim siccam buccellam esse) quam magis effulgere virtutibus, cum admistione discordiæ.

VERS. 6. — *Corona senum, etc.* Senes, patriarchæ, prophete, qui a filiis filiorum, id est successoribus apostolorum, divina laude celebrantur : et gloria est prædicatorum Novi Testamenti, qui veterum patrum filii esse meruerunt.

VERS. 8. — *Gemma gratisima.* Qui præmia futura fideliter exspectat, etc., usque ad prudenter intelligens, Quoniam diligentibus Deum omnia cooperantur in bonum (Rom. VIII).

VERS. 12. — *Expedit magis uræ, etc.* Facilius erat sanctis doctoribus furori gentilitatis occurrere, etc., usque ad, et hoc sæpe facilius sit, quam hæreticum ad fidem rectam revocare, vel catholicum prave agentem ad bonum opus reducere.

VERS. 13. — *Qui.* Aquam dimittere, etc., usque ad unde contra : *Qui imponit stulto silentium, iras mitigat.*

VERS. 16. — *Quid prodest.* Quid prodest populo Judæorum infideli, etc., usque ad cum sapientiam piæ actionis habere neglexerit ?

VERS. 17. — *Omni tempore.* Qui Deum vere amat, omni tempore ejus custodit amorem ; neque in angustia passionis deserit, quem in pacis tranquillitate confessus est.

VERS. 18. — *Homo stultus plaudet manibus.* Stultus est, qui cum fratris sui animam suscipiat regendam, de suis gloriatur actibus, et non potius ei humili compensione quiddam potest auxilii salutaris impendit.

Animus gaudens. Qui interna sancti Spiritus consolatione lætatur, etc., usque ad gloriam dilectionis amisit.

VERS. 24. — *In facie prudentis.* In facie Christi **A**gis amarent credentes ex gentibus, quam suæ gentis facebat sapientia Deitatis, etc., usque ad tota intentione perquirunt. incredulos.

CAPUT XIX.

VERS. 26. — *Non est bonum damnum inferre justo.* Et de ipso iudice ac principe sæculorum qui pro nostri salute percuti voluit, accipi potest, et de omnibus rectoribus Ecclesiæ, qui vel facultatibus nudati ab impiis, vel ipsa sunt morte consumpti.

CAPUT XVIII.

VERS. 1. — *Impius cum in profundum venerit,* etc. Qui longis peccatorum tenebris involutus semel de luce desperat, ex desperatione sibi peccandi frena relaxat; sed opprobrium futuræ damnationis nulla ratione evadit, quem nulla divini timoris memoria cohibuit.

VERS. 4. — *Aqua profunda.* Quia Dominus et apostoli palam utriusque Testamenti sacramenta mundo reserabant, de quibus subdit: *Et torrens redundans fons sapientiæ.* Aqua profunda, id est, verba sapientium lavant mentes et rigant, ne peccatorum sorde deformes remaneant aut ariditate deficient.

VERS. 9. — *Qui mollis et dissolutus.* Qui enim cepta bona districte non exsequitur, dissolutione negligentiae manum destruentis imitatur.

VERS. 11. — *Substantia divitis urbs roboris ejus.* Substantia terrena, etc., usque ad quasi inexpugnabili muro cunctas hostium arcet insidias.

VERS. 13. — *Qui prius respondet quam audiat.* **C** Qui prius magister esse desiderat, quam discat, stultitiæ noxam non declinat. Qui iudicare proximorum facta, prius quam utriusque plene causam noverit, inordinate festinat, se dignum confusione monstrat.

VERS. 14. — *Spiritus viri sustentat imbecillitatem.* Et ipse autem vir, etc., usque ad mentis fortitudine sustentat.

Spiritus vero ad irascendum. Dicit enim sæpe iratus ea quæ placatus, quia dixit, pœniteat, et plerumque an dixerit, ignoret: cuius tamen vesania per sapientium modestiam facillime suffertur atque sopitur.

Donum hominis. Donum charitatis, etc., usque ad ac sibi libenter obtemperare faceret.

VERS. 17. — *Justus prior.* Omnis qui vero justus est, etc., usque ad ejus humilitatem digna mercede remunerat.

VERS. 19. — *Frater qui adjuvatur.* Cum populus Judæorum et gentium, etc., usque ad ab infidelium incursione defendunt.

VERS. 23. — *Cum obsecrationibus loquetur pauper.* Humiles spiritu humiliter Dominum adorant, ut Publicanus: superbi sua merita jactant, ut Phariseus.

VERS. 24. — *Vir amabilis.* Gentilis conversus magis amatur a Domino, quam Judæus infidelis perdurans, de quo secundum carnem natus est, potest et de apostolis, de Judæa natis, intelligi; quia ma-

VERS. 1. — *Melior est pauper.* Melior est simplex auditor verbi Dei, si ea, quæ in Scripturis intelligit, operando proficit, quam eruditus, si in his, quæ caute intellexerit, ad hæresim prædicandam labia detorquet.

VERS. 2. — *Ubi non,* etc. Animæ humanæ scientia vitæ cœlestis necessaria est, etc., usque ad a statu beatitudinis in pœnam miseræ et mortalitatis inciderunt.

VERS. 3. — *Stultitia,* etc. Stulti, cum viam veritatis deserunt, etc., usque ad ipsum Dominum quasi importabilia onera imposuerit, mente reprehendit insana.

VERS. 4. — *Divitiæ addunt amicos.* Divitiæ regni cœlestis, quæ per sanctos doctores fidelibus tribuendæ prædicantur, multos amicos et eisdem prædicatoribus, et earum largitori Deo asciscunt. A prophetis autem, quia nihil cœtæ beatitudinis promittunt, et hi quos habent separantur, conversi ad certissimam Dominicæ fidel promissionem.

VERS. 5. — *Testis falsus.* Redarguerat eum qui tantum verba sectabatur, nunc illum redarguit qui verba Dominicæ auctoritatis male interpretando corrumpit. Quod multa sæpius iterantur, confirmatio est, ut Joseph ait, eo quod sermo sit Dei, et velociter compleatur.

VERS. 10. — *Non decet stultum.* Non decet hæreticum delicæ Scripturarum quia his bene uti non novit, neque illum, qui adhuc servus est peccati, præferri decet justis in regimine Ecclesiæ.

VERS. 11. — *Doctrina viri.* Doctrina ecclesiastica, etc., usque ad recte autem subditur:

Et gloria ejus est iniqua prætergredi. Perfecti est enim doctoris, sic aliorum improbitatem patienter sufferre, ut se noverit ab iniquis patienter observare. Neque enim propria munditia sine tolerantia sufficit, neque tolerantia sine munditia.

VERS. 13. — *Dolor patris.* Deus in natura semper impassibilis, dolere tamen nostro more dicitur, cum homines, quos ad se credendum laudandumque creavit, diabolo servire conspiciat. Unde poenituit eum quod hominem secisset super terram, et **D** dolore cordis intrinsecus: *Delebo, inquit, hominem quem creavi a facie terræ (Gen. vi).*

Tecta jugiter. Sicut tecta perstillantia pluviam quidem suscipiunt, etc., usque ad et sorde mista auditoribus reddit.

VERS. 15. — *Pigredo immittit soporem.* Piger dicitur qui recte sciendo vigilat, sed nihil operando torpescit; sed pigredo immittit soporem, quia paulisper recte sentiendi vigilantia amittitur, dum ab opere cessatur. Recte autem subditur:

Et anima dissoluta esuriat. Nam quia se ad superiora stringendo non dirigit, neglectam se inferius per desideria expandit, et dum studiorum subtilium vigore non constringitur, cupiditatis infimæ fame:

sauciatur, ut quo per disciplinam ligari dissimulat, A
eo esuriens per voluptatum desideria se spargat.

VERS. 18. — *Erudi filium.* Subjectum tibi, si errare conspicis, diligenter castiga; quod si castigari renuerit, ita caute erga illum age, ne quid in tuis verbis vel operibus, unde amplius peccet, inueniat. Huic concordat quod sequitur:

VERS. 19. — *Qui impatiens est sustinebit damnum et cum rapuerit.* Si enim pro duritia contradicentis fratris in impatientiae vitium labaris, etc., usque ad cum enim pecuniam violentus abstulerit, pro hac animam inuitus dabit.

VERS. 22. — *Melior est pauper.* Quam qui se per excellentiam virtutum viri nomine dignum dicens, fallitur nescius, dum superbiendo perdidit bona quae gessit.

VERS. 24. — *Abscondit piger manum.* Nemo ita piger est, etc., usque ad manum enim ad os porrigere, est voci opere concordare.

VERS. 28. — *Devorat.* Ut famelicus cibos, iniquitatem patrare ardentem exquirat.

CAPUT XX.

VERS. 2. — *Luxuriosa res.* Sequitur.

VERS. 4. — *Estote.* Regnum Dei aestati comparatur, quia nunc mœroris nostri nubila transient, et vitæ dies æterni solis claritate fulgebunt.

VERS. 7. — *Beatos post se filios relinquet.* Non ad litteram, sed exempla ejus sequentes. Unde omnes electi, filii Abrahæ quibus non præsens, sed futura beatitudo promittitur, unde, *Rex qui sedit.*

VERS. 8. — *Rex qui sedit in solio iudicii.* Etsi in hac vita electi mala patiantur reproborum, etc., usque ad digna factis recipit.

VERS. 9. — *Qui potest dicere.* Non dicit, quis habet, etc., usque ad proximorum quasi villa despiciunt, subdit:

Pondus et pondus. Diversum pondus, etc., usque ad quibus iudicium nostrum dirigere debeamus.

VERS. 11. — *Ex studiis suis intelligitur.* Quercunque enim virtutibus cum modestia continentiae, etc., usque ad sicut e contra: *Amicus stultorum similis efficitur.*

VERS. 12. — *Dominus fecit utrumque.* Nemo ad prædicandum idoneus fratrem simplicem despiciat, etc., usque ad dans unicuique secundum menturam donationis suæ.

VERS. 14. — *Malum est.* Qui æterna præmia in cœlis præparare desiderat, malum est, quod in præsentem debet sustinere, ut cum recesserit de mundo, gloriatur, aperte prospiciens, quia non sunt condignæ passionis hujus temporis, etc.

VERS. 15. — *Est aurum et multitudo.* Hæc est gloriatio sapientis emptoris, etc., usque ad et vasis esse assimilanda pretiosis.

VERS. 17. — *Suavis est homini panis mendacii,* etc. In quocunque membro quis amplius peccaverit, etc., usque ad quæ in verbis superfluis in epulando defluerat.

VERS. 21. — *Hæreditas.* Qui per avaritiæ nequitiam in hac vita multiplicari appetunt, etc., usque ad abominatio est apud Deum.

VERS. 23. — *Abominatio est apud Deum pondus et pondus, statera dolosa,* etc. Duplex pondus et statera dolosa habet in corde suo, etc., usque ad vel animam suam Deo in baptismo consecratam.

VERS. 25. — *Ruina est homini devorare sanctos, et post vota retractare.* Si peccatum est cuilibet nocere, etc., usque ad et eos qui, ut sua vota compleant, sanctos persequuntur, damnatio manet æterna. Ideo subdit:

VERS. 26. — *Dissipat impios rex sapiens, et incurvat super eos fornicem.* Mos fuit antiquis, etc., usque ad cui rotæ est contraria corona vitæ quam re promittit Deus diligentibus se.

VERS. 30. — *Livor vulneris.* Cum enim extra percutimur, etc., usque ad quia sicut venter escas, ita mens pertractando excoquit curas.

CAPUT XXI.

VERS. 1. — *Sicut divisiones.* Omnium hominum, non solum regis cor, in manu Domini, quia in manu ejus sunt omnes fines terræ. Sed regem, sanctum quemque vocat, qui vitiarum bella in se vincere, virgulta malitiæ novit extirpare. Sicut enim Dominus aquarum divisionibus, terrarum fines simul et aeris implet, tegit quoque aquis superiora cœlorum, Ita cor regis quocunque voluerit inclinatur, quia sicut divisiones gratiarum secundum voluntatem suam, et angelis et hominibus tribuit; ita corda sanctorum quibuscunque voluerit digna donationibus reddit. Et taceat Pelagianus, quia absque gratia Dei nullus est locus salutis.

VERS. 8. — *Perversa via.* Juste coram Domino, etc., usque ad recte quod per naturam originaliter sumpsit, exsequitur.

VERS. 13. — *Qui obturat aurem.* Generaliter, etc., usque ad neque auditu divinæ misericordiæ dignum.

VERS. 15. — *Pavor operantibus iniquitatem.* Quia sciunt a Deo prohibitum; quamvis luxuriæ suæ perperatione carnaliter delectentur, mentis tamen pavore interno non carent, quia se perpetuo passuros pro his, quæ temporaliter male fecerunt, non ambigunt.

VERS. 16. — *In cœtu gigantium.* Dæmonum, etc., usque ad ipso iudice teste, *Discedite a me, maledicti, in ignem æternum, qui paratus est diabolo et angelis ejus (Matth. xxv).*

VERS. 18. — *Pro justo datur.* Justus et rectus idem, etc., usque ad cum multo facilius possent, sapientiæ curam non habuerunt.

VERS. 20. — *Thesaurus desiderabilis.* Reprobi non tantum virtutes non assequi, etc., usque ad unde, *Nolite timere eos qui occidunt corpus,* etc. (Matth. x.)

VERS. 22. — *Civitatem fortium.* Mundum scilicet, etc., usque ad ecclesiastica disciplina redarguit.

VERS. 28. — *Testis mendax.* Qui se Deo servire testatur, etc., usque ad per justitiam iudicis post victoriam palmam percipit.

VERS. 29. — *Vir impius.* Judas, etc., usque ad quod negando deliquit.

CAPUT XXII.

VERS. 1. — *Mellius est.* Nam si quis mundum universum lucraretur, merito totum contemneret, ut ejus nomen scriberetur in cœlis, ejusque memoria inter sanctos atque angelos figeretur æterna.

Nomen bonum. Quod fidelium testimonio laudatur, non vulgi imperiti, unde : *Si adhuc hominibus place-rem, Christi servus non essem !*

Gratia bona. Quia a bono pro bonis laudatur operibus quis : imo pro collatis et donis meritorum glorificatur Pater qui in cœlis est.

VERS. 2. — *Dives et pauper.* Neque divitem propter divitias honora, neque pro inopia pauperem despice : quia opus sunt divinum, et ad imaginem, et ad opus Dei factum.

VERS. 3. — *Callidus vidit malum.* Multi ex principibus crediderunt, etc., usque ad et in communibus consequuntur actibus.

VERS. 4. — *Finis modestiæ.* Quia nimirum perfectio virtutum est, etc., usque ad ne pœnis forte mereatur subigi.

Divitiæ et gloria. Finis modestiæ timor Domini, gloria et vita, quia perfectio virtutum est in hac vita, ut caste timeamus Deum ; finis virtutum in futuro, ut divitias promissæ hæreditatis, regni cœlestis gloriam, et vitam recipiamus æternam.

VERS. 6. — *Proverbium est.* Quo semel est imbuta recens servabit odorem testa diu. Et Græca narrat historia Alexandrum magnum et moribus et incessu Leonidis pædagogi sui non potuisse carere, et vitiliis quibus parvus infectus fuerat.

VERS. 8. — *Qui seminat iniquitatem.* Patet, quia is qui vel verbo vel exemplo docet iniquitatem, sustinebit vindictam. Sed quia sequitur :

Et virga iræ suæ. Illam iniquitatem videtur dicere, etc., usque ad unde : *Omnes enim qui acceperint gladium, gladio peribunt (Matth. xxvi).*

VERS. 13. — *Dicit piger,* ad bona opera, etc., usque ad aut, sicut alios justos, consumat tormentis.

VERS. 16. — *Qui calumniatur.* Constat, quia rapaces, et quæ pauperibus auferunt, et quæ juste videbantur possidere, perdunt, cum in iudicio pro his, quæ gesserunt, pœnas recipiunt.

Fili mi. Hucusque titulus parabolæ Salomonis qui supra positus, etc., usque ad et cor apponere ad intelligendum quæ sapientes loquantur, præcipiat.

VERS. 24. — *Noli esse amicus.* Generaliter autem, etc., usque ad incipiant imitari.

Homini iracundo, neque ambules cum viro. Cuilibet, præcipue Judæo, qui contra Christum et ejus discipulos vesana mente furebant, a quorum amicitia prohibentur, qui salvari curant : ne eorum

A vicinia, et ipsi pereant, quod casu Judæ fieri posse probatum est.

VERS. 26. — *Noli esse cum his, qui defigunt manus.* Noli esse cum his, etc., usque ad quo indutus videbaris ?

VERS. 28. — *Ne transgrediaris.* Non transgrediaris terminos Catholicæ fidei, quos ab initio statuere doctores.

VERS. 29. — *Vidisti virum velocem in opere suo ?* coram. Quemcunque velocem videris in opere suo, etc., usque ad quorum cavet errorem esse ponendum.

CAPUT XXIII.

VERS. 1. — *Quando sederis.* Allegorice legendum est, etc., usque ad unde bene subjungit :

VERS. 3. — *Ne desideres,* hoc est, ne desideres ejus auscultare sermonibus, qui dalcidine mendacii auditores fallit.

VERS. 4. — *Pone modum.* De quo supra : *Ne transgrediaris terminos antiquos quos posuerunt patres,* scilicet terminos fidei, et veritatis datæ a patribus.

VERS. 6. — *Ne comedas,* id est, ne de Scripturis cum hæretico loquaris, qui invidet humanæ saluti, malens decipere quam corrigi ; quoniam sicut hæreticus et conjectator somniorum, æstimat, quæ ignorat ; ita hæreticus, quæ non intelligit in Scripturis, ut libet interpretatur ?

Comede, etc. *Securus,* inquit, disce, quæ dico, et age quæ doceo ; cum in his, quæ docet, ipse fidem certam non habeat, sciens se finxisse, quæ docet.

VERS. 8. — *Cibos quos comederas.* Sensus perversos, quos ab hæreticis didiceras necesse est, ut vel per poenitentiam corrigendus deseras, vel pro his post mortem pœnas sustineas, perdasque sermones confessionis, quibus eis prædicantibus humiliter favendum esse putaveras.

VERS. 9. — *In auribus.* *Nolite sanctum dare canibus, neque mittas margaritas ante porcos.* Sicut admonuit, ne hæreticorum doctrinis auscultares : ita nunc, ne amore vanæ gloriæ seductus immundis hominibus passim arcana veritatis ingeras.

VERS. 10. — *Ne attingas,* etc. Propinquum parvulorum et pupillorum Dominum appellat, etc., usque ad qui conversationem eorum bonam inquitando læserit, iudicium Domini non evadit.

VERS. 17. — *Non æmuletur cor tuum peccatores.* Si tota die, etc., usque ad unde in Apocalypsi : *Esto fidelis usque ad mortem, et dabo tibi coronam vitæ (Apoc. ii).*

VERS. 20. — *Noli esse in convivio peccatorum.* Carnes ad vescendum conferre, est in colloctione derogationis vicissim vitia proximorum dicere : de quorum pœna mox subditur : *Quia vacant potibus, etc.*

Dantes symbola consumentur. Symbolum, collatio, etc., usque ad detractionis suæ languor occupavit.

VERS. 29. — *Cui ver, cujus.* Quærit disputando, etc., usque ad de quo Judæis : *Vos ex patre diabolo estis (Joan. viii).*

Cui rixæ? cui foveæ? Rixæ, quia concordiam non A servat, etc., usque ad et sæpissime in foveam incidit, de qua: Fovea enim profunda est meretrix, etc.

Cui sine causa vulnera? quia multi nimis potati vulnera per tumorem acceperunt, quæ nulla ferri causa pertulerunt.

Cui suffossio oculorum? quia immoderatus haustus vini, et exterioris et interioris visus ingerit cæcitatem.

VERS. 50. — *Nonne his.* Non vetat bibere vinum ad necessitatem, sed morari extra tempus et utilitatem in vino, et evacuandis certare calicibus, unde Isaias: *Væ qui potentes estis ad bibendum vinum, et viri fortes ad miscendam ebrietatem (Isa. v).*

VERS. 53. — *Oculi tui videbunt.* Pene naturale vitium est, post vina in corde mulierem concupiscere, comitante etiam turpitudine verborum. B

VERS. 54. — *Et eris sicut dormiens.* In medio mari dormiunt, etc., usque ad studium sollicitudinis perdit.

VERS. 55. — *Verberaverunt me.* Vox percussi est et dormientis, etc., usque ad ut semper voluptatibus debrietur.

CAPUT XXIV.

VERS. 1. — *Ne amuleris.* Ne desideres imitari quos prædictis vitis videris implicari; sed sapientiæ operam dare curato, unde subdit: *Sapientia ædificabitur domus.*

VERS. 4. — *Vir sapiens.* Non omnis fortis sapiens, sed e converso: quia etsi corpore debilis est, si adsit sapientia, omnino fortis, adversarii, id est diaboli, certamina vincit. C

VERS. 7. — *Eccelsa stulto.* Non potest stultus ad sapientiam ascendere, quia in infimis vitiorum jacet; quia etsi in præsentem se aliquid sapere putat, in porta, id est in exitu hujus vitæ, nihil fuisse inveniet.

VERS. 8. — *Qui cogitat.* Aperit, quem stultum dicat: non ingenio tardum, sed eam qui vel cogitando peccat.

VERS. 10. — *Si desperaveris.* Nihil execrabilius desperatione: quam qui habuerit, et in generalibus hujus vitæ laboribus, et quod pejus est, in fidei certamine, constantiam perdit.

VERS. 11. — *Erue eos.* Erue eos qui ab hæreticis decipiuntur, etc., usque ad si algore perituros, victu, veste recrea.

VERS. 13. — *Comede, fili mi.* Mellis et favo comparat doctrinam sapientiæ, etc., usque ad et mora percipitur.

VERS. 15. — *Ne insidieris.* Ne quæras occasionem, etc., usque ad unde subjungit:

VERS. 16. — *Septies enim cadet.* Justus dicitur, et cadere, etc., usque ad sic peccato assentiunt ut non pœniteant.

VERS. 17. — *Cum ceciderit inimicus tuus.* Supra justo insidias voluit, etc., usque ad ne te cadente in peccato, ille resipiscens sanetur.

VERS. 21. — *Ti me Dominum, fili mi.* Potest per Dominum et regem, Pater et Filius intelligi, qui eodem divinitatis honore colendi sunt: *Qui enim non honorificat Filium, non honorificat Patrem, qui misit illum, etc. (Joan. III).*

Cum detractoribus. Cum illis scilicet, etc., usque ad et auscultantium illis auditorum.

VERS. 23. — *Hæc quoque sapientibus.* Quando reprobis quis repentino interitu rapitur a sæculo, etc., usque ad vel timore nunquam a via veritatis recedatur.

VERS. 26. — *Labia deosculabitur.* Osculum pacis et amoris signum est, etc., usque ad in melius conversos.

VERS. 27. — *Præpara.* Præparato opere agrum diligenter exercere, etc., usque ad intus tota virtutum fabrica fame boni crescente destruat.

VERS. 30. — *Per agrum hominis pigri transivi, etc.* Per agrum vineamque pigri ac stulti transire, etc., usque ad vel diaboli persuasione quisque negligens perdit.

CAPUT XXV.

VERS. 1. — *Hæc quoque parabolæ.* Hinc novo ordine loqui incipit, etc., usque ad scilicet quæ figuris aptæ videntur.

VERS. 2. — *Gloria Dei.* Gloria Domini, etc., usque ad unde se magis filium hominis quam Filium Dei appellat.

Investigare. Sermonem, etc., usque ad nam illico audivit: *Beatus es Simon Barjona, quia caro, etc.*

VERS. 3. — *Cælum sursum et terra deorsum.* Sicut altitudo cœli et profunditas terræ ab hominibus sciri non potest, ita scientia apostolorum et prophetarum, qui arcana Divinitatis spiritu revelante cognoverunt, nostram fragilitatem transcendit.

VERS. 5. — *Aufer impietatem.* Aufer impietatem, etc., usque ad ne per arrogantiam rigidi, plebis odium incurrant.

VERS. 6. — *Ne gloriosus appareas.* Sicut superius prælatum, etc., usque ad unde: *Humiliamini sub potenti manu Dei, ut exaltet vos in tempore visitationis (I Petr. III).*

VERS. 11. — *Mala aurea.* Sacra eloquia, etc., usque ad remoto litteræ velamine pandit.

VERS. 12. — *Inauris aurea margaritarum fulgens.* Recte humilis auditor, etc., usque ad gratioremque fulgorem gemmæ ardentis annectit.

VERS. 13. — *Sicut frigus.* Importunum videtur tempore messis ningere, etc., usque ad prudenter agendo repausat.

VERS. 14. — *Vir gloriosus.* Idem videtur, *Nec laces quemquam labiis tuis.* Sed illud est idem quod dicit Apostolus: *Habentes speciem pietatis, veritatem autem ejus abnegantes (II Tim. III).*

VERS. 16. — *Mel invenisti, comede quod sufficit tibi.* Potest et sic intelligi, etc., usque ad vel toties ad illum venias ut fastidiat.

VERS. 19. — *Deus putridus et pes.* Jeremias, etc., usque ad in die judicii nudus patebit.

VERS. 20. — *Acetum in nitro qui cantat.* Nitrum a Nitria provincia, etc., *usque ad* sed aquam lavationi habilem reddit.

VERS. 22. — *Prunas enim congregabis,* id est, ardorem charitatis. Non enim doceret sapientia, ut bona inimico, mali causa, faceres. Fit enim sæpe ut inimicus crebris victus beneficiis, odii ponat rigorem, et calorem charitatis menti apponat.

Ventus aquilo. Si hilari vultu audieris detrahentem, tu illi das fomitem detrahendi. Si vero tristi, ut ait quidam, discit non libenter dicere, quod didicerit non libenter audire.

VERS. 24. — *Melius est sedere in angulo domatis, quam.* Doma est excelsus et secretus locus. In Actibus enim apostolorum (Act. x), ubi Petrus ad superiora ascendit ad orandum, pro superioribus in Græco **B** doma scriptum est.

VERS. 25. — *Aqua frigida.* Aqua ergo frigida, etc., *usque ad* vel finito certamine ad palmam retributionis inducunt.

VERS. 26. — *Fons turbatus.* Evenit sæpe, ut qui majori præditi scientia fulgebant, ad ultimum plus volentes sapere quam fragilitati humanæ concessum est, in insipientiæ foveam decidunt, unde adjungit :

VERS. 27. — *Sicut qui mel.* Dulcedo enim melis, etc., *usque ad* unde sequitur :

VERS. 28. — *Sicut urbs patens,* etc. Si enim murum silentii non habet, etc., *usque ad* contra semetipsam per multiloquium pugnat.

CAPUT XXVI.

VERS. 1. — *Quomodo nix in æstate.* Nix in æstate et pluvizæ in messe, etc., *usque ad* quod Arianæ tempestatis calamitas probavit.

VERS. 2. — *Nam sicut avis.* Verba comparat avibus, etc., *usque ad* de quibus : *Quodcunque ligaveris super terram erit ligatum et in cælis* (Matth. xvi).

VERS. 4. — *Non respondeas. . . Responde stulto juxta stultitiam.* Non sunt contraria ; utrumque enim pro tempore et personarum diversitate concordat ; dum et stultus contemnit, quia non recipit sapientiam : et stulta superbia a sua dejicitur stultitia, unde : *Factus sum insipiens, vos me coegistis* (II Cor. xii).

VERS. 6. — *Claudus pedibus.* Potest sapiens stultum mittere nesciens, nec tamen sapientiæ suæ gloriam perdit : quia de ignoto, bonum quod audierat, **D** credit. Sed et qui hæreticum sciens mittit ad prædicandum, claudus est pedibus : *Et iniquitatem bibens;* quia et operis boni foris incessum amisit, et interiora sui sensus haustu stultitiæ debriat.

VERS. 9. — *Quomodo si spina nascatur.* Spina nascitur in manu temulenti, etc., *usque ad* aut vituperationem quærit aliorum.

VERS. 11. — *Sicut canis.* Canis vomens cibum quo pectus ejus premebatur, abjicit, etc., *usque ad* quam post confessionem, dum appetunt, resumunt.

VERS. 12. — *Vidisti hominem.* In judicium ergo in hunc mundum veni (Joan. ix), ut qui non vident videant, et qui vident, cæci fiant (Eccl. x).

VERS. 13. — *Dicit piger.* Multi cum verba exhortationis audiunt, etc., *usque ad* in suis jacere pravitatibus non desistunt.

VERS. 16. — *Sapientior,* etc. Septem viri loquentes sententias, etc., *usque ad* et multos perfecisse monstraverunt.

VERS. 17. — *Sicut qui apprehendit.* Noli verbis contendere, ad nihilum utile est nisi ad subversionem audientium. Quicumque simplex sensu est et duobus inter se jurgantibus, mordaci sermone capta ejus aure, cito incipit quasi canis latrare et contentiones generare, sed sapiens omnino vitat.

CAPUT XXVII.

VERS. 1. *Ne gloriaris.* Ne securus sis aliquando de futuro ; quia etsi hodiæ servis Domino qualis esse in futurum possis, quomodo viam finire, prorsus videre non vales. *Beatus homo qui semper est pavidus.*

VERS. 3. — *Grave est saxum.* Grave est, etc., *usque ad* ita mentis quoque motus examinant et castigant.

Ira stulti utroque gravior, etc. De quo supra, etc., *usque ad* et furori frena laxat.

VERS. 5. — *Melior est manifesta correctio.* Amor absconditus, illicitus, etc., *usque ad* quam studio similiter peccandi clam diligere.

VERS. 7. — *Anima saturata calcabit favum,* etc. Anima divitum, etc., *usque ad* mortem ipsam pro Domino pati dulce habet.

VERS. 8. — *Sicut avis transmigrans.* Sicut avis ova, etc., *usque ad* ne a bono, quod faciebas, desistas. **C**

VERS. 10. — *Melior est vicinus.* Melior est tibi, etc., *usque ad,* in Jericho, et incidit, etc

VERS. 14. — *Qui benedicit proximo,* id est, qui favore superfluz laudis eum extollit, vel malis favendo, vel bona plus æquo laudando. Sed hic maledicenti assimilatur ; quia vel in malo opere laudando confidentiam tribuit, vel in bono opere simplicitatem puri cordis minuit, ut quod superni amoris causa inceperat, humano favore finiat.

VERS. 17. — *Ferrum ferro.* Bona consolatio consilium sapientum : qui dum se invicem consolando instruunt, ferrum ferro acuitur.

VERS. 20. — *Infernus.* Inferni tormenta non replentur, etc., *usque ad* si naturam haberent sine fine vivendi.

VERS. 23. — *Diligenter.* Pastori Ecclesiæ dicitur, etc., *usque ad* si tuo tempore bene paveris.

VERS. 25. — *Aperta sunt prata.* Aperta sunt modo pascua sacramentorum cælestium, etc., *usque ad* ad spirituale subsidium data.

VERS. 26. — *Agni sunt ad vestimentum.* Agnorum velleribus vestieris, dum bonis discipulorum obedientium moribus pastor ipse profeceris, eorumque laudabilia facta cernens, et in ornatu virtutum, et in calore dilectionis ipse gloriosus exstiteris. Hædis agrum comparas, dum peccatores ad poenitentiam vocando, sublimiorem tibi in terra viventium locum acquiris.

VERS. 27. — *Sufficiat tibi lac caprarum.* Tanta instantia pecus commissum pasce, etc., usque ad hædi pro pretio sanctorum, quibus nocuerant, ignibus tradentur.

CAPUT XXVIII.

VERS. 1. — *Fugit impius.* Qui non est fortis, etiam si nullus persequatur, sponte fidem deserit: dum latrocinii, vel perjuriis, aliisque hujusmodi infideli se similem reddit.

Justus autem quasi leo. In occurso bestiarum non trepidat, etc., usque ad quem nemo invitus amittit.

VERS. 5. — *Qui autem requirunt.* Omnia animadvertunt electi, id est et futurum discrimen universalis iudicii; et quibus operibus requies; et quibus pœna retribuatur æterna.

VERS. 10. — *Qui decipit justos in via mea,* etc. B Qui per doctrinam hæreticam decipit amatores justitiæ, etc., usque ad exemplum etiam de casu ejus sumunt.

VERS. 12. — *In exultatione,* etc. Non de præsentibus, etc., usque ad quod et de paganis, et hæreticis, et malis Catholicis potest accipi.

VERS. 14. — *Beatus homo,* etc. Ira iudicii tanto districtior portabitur, quanto nunc minus timetur.

VERS. 22. — *Vir qui festinat ditari,* etc. Qui augere opes ambit, peccatum negligit, more avium captus, cum escam terrenam avidus inspicit, quo stranguletur peccati laqueo, non agnoscit: cum quælibet mundi bona desiderat, quæ de futuro damna patiatur ignorat.

VERS. 28. — *Cum surrexerint impii.* Eosdem homines, quos justos dicit, quia justus, creationis ordinem servant: Unde in Job de penitente: *Respiciet homines, et dicet, Peccavi (Job. xxxiii).* Quod est, Respiciet eos, qui naturam humanæ creationis custodiunt, et se peccando jumentis assimilatos agnoscunt.

CAPUT XXIX.

VERS. 1. — *Homo qui blandis,* etc. Qui fictis sermonibus proximum laudat, parat ei insidias, quibus in periculum verbi aut operis securior incidat. Sed videamus qui capiatur, cui fit, aut qui facit. Sequitur:

VERS. 6. — *Peccantem virum.* Non ergo justo laqueus peccantium, etc., usque ad nam qui fodit foveam proximo suo, incidet in eam.

VERS. 9. — *Vir sapiens.* Doctor fidelis et sapiens, etc., usque ad non auditur a stulto.

VERS. 11. — *Totum spiritum suum.* Impatientia impellente totus spiritus foras prorumpit, etc., usque ad sapiens autem paulatim eam maturitate consilii extenuat et expellit.

VERS. 13. — *Pauper et creditor obviaverunt.* Pauper, etc., usque ad unde, sine me nihil potestis facere.

VERS. 18. — *Cum prophetia.* Cum sacerdotis eruditio cessaverit, solvetur continuo disciplina divinæ legis: qua populus ad beatitudinis præmia pertinere debuerat.

VERS. 20. — *Vidisti hominem.* Grave quidem vitium stultitiæ, sed non levius verborum: nam sæpe contingit, ut idiota aliquis citius verba correctionis accipiat, quam qui sua (quæ novit, vel nosse putat) magis jactat, quam aliorum monita audiat.

VERS. 21. — *Qui delicate a pueritia sua.* Alia translatio pulchre: *Qui delicatur a pueritia sua, serenus erit: novissime autem contristabitur.* Sero enim maiorum poenitet, qui in tenera ætate noluit.

VERS. 22. — *Vir iracundus.* Janua omnium vitiorum iracundia: qua clausa, virtutibus intrinsecus dabitur quies, aperta, ad omne facinus armabitur animus.

VERS. 24. — *Qui cum fure participat, odit animam suam.* Non solum a peccato, sed etiam a consensu abstinere docet sapientia: ne audiat a districto iudice: *Si videbas furem, currebas cum eo,* etc. Non enim fur solum, sed et ille reus tenetur, qui furti conscius, quærente possessore non indicat. Et ne metu personæ potentioris se excuset, addit: *Qui timet Dominum,* etc.

CAPUT XXX.

VERS. 1. — *Verba congregantis.* Huc usque parabole Salomonis, quas transtulerunt viri Ezechie regis Juda. Hinc rursus verba Salomonis, quod perpenditur ab ipso nomine quo Græce *ἐκκλησιαστής*, latine congregans; Ecclesia enim convocatio.

Visio quam. Visio quam locutus est, quia quod vidit apud Deum secretiora contemplando patefecit hominibus. Quisquis enim Spiritu Dei confortatus est, quæ sequuntur humili corde dicit, *stultissimus sum virorum,* etc.

VERS. 2. — *Stultissimus.* Filii hujus sæculi prudentiores sunt filiis lucis in generatione sua (Luc. xvi). Et Apostolus: *Si quis videtur esse sapiens in hoc sæculo, stultus fiat, ut sit sapiens (I Cor. iii).*

Non didici ab homine, sed, donante Deo, ut sanctorum scientiam noscam. Et Apostolus: *Nos stulti propter Christum:* iterum ait, *Sapientiam autem loquimur inter perfectos. Sapientiam vero non hominum, scilicet neque principum hujus sæculi, qui destruuntur.*

VERS. 4. — *Quis ascendit in cælum.* Filius Dei post resurrectionem, et nostræ resurrectionis tempore descensus est ad iudicium.

Quis continuit. Omnis spiritus, angelorum, hominum, animalium et procellarum, ne deficiat, Dei potentia continetur.

Quis suscitavit omnes. Et nunc omnia, quæ per orbem vivunt et crescunt, homines, animantia, germina, Deus, ut sua vita subsistant, excitat: et in die iudicii genus humanum a quatuor ventis a morte excitabit.

Quod nomen est ejus, et quod nomen filii ejus, Dei patris et filii nomen dicit: cujus mysterium secularis scientia naturaliter scire non potuit, quamvis esse Deum, qui omnia fecerit, per facta intelligere possit.

Si nosti: tu scilicet, qui tuam sapientiam jactans, nostræ fidei mysteria stultitiam vocas.

VERS. 5. — *Omnis sermo*. Proprietatem Græci noninis, etc., usque ad vera enim omnia et ignita.

Clypeus est, id est protector omnium sperantium in se. Clypeus contra hostium insidias et omnia ad-versa.

VERS. 7. — *Duo rogavi te*. Hæc adhuc vir, etc., usque ad in oblivionem decadat æternorum.

VERS. 11. — *Generatio quæ patri*. Superius vitæ puritatem, etc., usque ad si natus est, fuit tempus quando non fuit filius.

VERS. 14. — *Generatio quæ pro dentibus gladios habet*. Hæc est, quæ suam perfidiam aliis immittere conatur; et sicut corpora gladii, ita audientium animas veneno allocutionis occidit.

VERS. 15. — *Sanguisugæ duæ sunt filię*. Diabolus, qui siti peccata suadendi perpetuo ardet; *Duæ filię*, quæ ejus imitantur ardorem, luxuria et philargyria. Nam luxuriæ, quo liberius frena laxantur, eo noxius delectatur; et *Crescit amor nummi*, quantum ipsa pecunia crescit.

Tria sunt insaturabilia. Infernus nunquam redundat; meretrix habet similia. Corpus non satiatur deliciis, et avarus non dicit, sufficit; alii infernum dicunt diabolom, qui non satiatur seductione humana.

VERS. 16. — *Os vulvæ, et terra quæ non satiatur aqua*, ut supra, ignem, incendium gehennæ, qui nunquam desinit.

VERS. 17. — *Oculum qui subsannat*. Qui divina judicia reprehendunt, etc., usque ad qui peccati nigredinem humiliter consistuntur.

Filii aquilæ: quia per gratiam ejus sunt renati, qui in carne ad cælum transvolavit, qui alibi filii sponsi dicuntur.

VERS. 18. — *Tria sunt mihi difficilia*. Ita est ad litteram, etc., usque ad sic difficile est scire quot cogitationibus juvenis agitur, qui viam veritatis deservit.

VERS. 20. — *Talis est et via mulieris adulteræ*. Adultera quoque mens ut ea quæ commemoravit, semper vaga est, quæ ubi celare peccata poterit, negat se aliquid patrasse mali.

VERS. 24. — *Quatuor*: scilicet minores videntur justi in terra, quam reprobi, id est abjectiores; sed tamen sapientiores sunt sapientibus mundi, quia æterna querunt, et pro his pati desiderant.

VERS. 25. — *Formicæ populus infirmus*. Et Ecclesiæ populus, etc., usque ad quibus vivat in æternum.

VERS. 26. — *Lepusculus*, alii chærogyllus, etc., usque ad sed hic quidam pro lepusculo hericium habent.

(HIERON.) Habent enim Hebræa verbum *saphan*, quod murem et chærogyllum et leporem et hericium interpretantur.

Lepusculus, etc. Hæc est plebs Ecclesiæ, quæ invalida, quia injurias suas ulcisci non querit, et quia non suis viribus, sed in Dei auxilio sperare salutem

didicit, quod est cubile habere in petra, unde dicit cum Psalmista: *Esto mihi in lapidem fortissimum, in domum munitam, ut salves me, quia petra mea et munus meum es tu.*

VERS. 27. — *Regem locusta*. Locusta, etc., usque ad tamen instanter in suis locis Christo militare, et germina carnalium consuevit absumere voluptatum.

VERS. 28. — *Stellio manibus*. Stellio alas non habet, etc., usque ad obtinenda æterni regni mœnia virtus operationis levat.

VERS. 29. — *Tria sunt quæ gradiuntur*. Non nos moveat, etc., usque ad quia in fallacia sua ad tempus Antichristus prosperatur.

VERS. 31. — *Gallus*, scilicet prædicatores, inter hujus sæculi tenebras verum mane nuntiantes.

B *Et aries*. Primus ordo sacerdotum, etc., usque ad postquam elevatus est in sublime.

VERS. 33. — *Qui autem ubera fortiter premit*, etc., usque ad quia carnale efficitur hoc quod nimia discussione sentitur.

Et qui provocat iras, producit. Quid prior parabola ad litteram significet, aperit, etc., usque ad elicit sanguinem.

CAPUT XXXI.

VERS. 1. — *Verba Lamuelis*. Lamuel, in quo est Deus, etc., usque ad vidit quam prudenter se mater sua docuerit.

VERS. 3. — *Et divitias tuas*. Hoc est, noli terrenis deliciis hominum corda corrumpere, etc., usque ad per illecebras sæculi merentur eradicari de terra viventium.

VERS. 4. — *Noli regibus*. Hæc et sequentia ad litteram patent, etc., usque ad carnales scrutantur.

VERS. 6. — *Date siceram mærentibus*. Vinum et sicera, etc., usque ad ne abundantiori tristitia absorbeantur qui hujusmodi sunt.

VERS. 8. — *Aperi os*. Pro causa pauperis, etc., usque ad sed et cunctis per orbem nationibus curam salutis impendere.

VERS. 9. — *Aperi os tuum, decerne*. Sicut pro causa pauperis et ereptione os aperire præcepit, ita, ubi erraverit, juste casigare admonet ac judicare. Et Moyses: *Pauperis in judicio non misereberis* (Exod. XIII). Quod utrumque Dominum facere Propheta dicit: *Sed judicabit in justitia pauperes, et arguet inæquitate pro mansuetis terræ.*

VERS. 10. — *Mulierem fortem*. Hucusque verba Lamuelis regis, etc., usque ad virtutes describantur ac præmia.

Mulierem fortem quis inveniet. Mulier fortis sancta Ecclesia, etc., usque ad per mundum prædicare donavit, addidit:

VERS. 11. — *Confidit in ea cor viri*. Vir, redemptor, etc., usque ad cum per prædicatores, quos deceperat, ad veritatem revocat.

Et spoliis non indigebit. Quia nunquam cessabit Ecclesia deceptas a diabolo animas Christi fidei restituere, donec mundi cursu finito numerus justorum compleatur. Sed quia quidquid boni sancta Ec-

clesia vel fidelis anima agit, desuper accipit recte a longeque prædicatores ad gentes æterna salu- subditur : egentes dispersit.

VERS. 12. — *Reddet ei bonum et non malum.* Reddet anima Christo bonum, etc., usque ad cui simile, serviamus illi, etc.

VERS. 13. — *Quæsit.* Quibus operibus, etc., usque ad de hac retributione apertius subditur :

VERS. 14. — *Fasta est quasi navis institoris de longe.* Navigator dicitur institor, eo quod acquirendis mercibus sedulus instat, etc., usque ad de quibus dicitur : *Amen dico vobis, receperunt mercedem suam.*

VERS. 15. — *De nocte.* Sicut totus præsentis sæculi cursus, etc., usque ad et hujusmodi secreto exercere.

Surrexit. Cum quis fidelis ad agendum proximorum curam sollicitè accingitur. Quod duobus modis facit, quia et eos, qui foris errant, ad fidem vocat; et qui in fide sunt, ut amplius operibus insistant; unde subdit :

Deditque prædam domesticis suis. Dat prædam domesticis suis, cum eos, quos diabolus eripuit, eorum societati, qui in fide præcesserunt, conciliat. Dat ancillis suis cibaria, cum humiles quosque, et timore jussa servantes, ne lassescant pio labore, mercedis commemoratione reficit.

VERS. 16. — *Consideravit.* Hodie et usque in finem sæculi mulier fortis, etc., usque ad quæ sit beatitudinis plenitudo in regno Dei.

De fructu manuum suarum. Quia de fructiferis suorum fidelium factis, etc., usque ad et pro eis quid potest, laborat.

VERS. 17. — *Accinxit.* Cum se ad virtutum opera præparat, etc., usque ad ut bonis operibus fulgeatis.

VERS. 18. — *Gustavit et vidit quia bona est.* Agri scilicet illius, etc., usque ad sed et nocte accensa lucerna manibus operatur.

VERS. 19. — *Manum suam misit.* Fortia dicit, perfecta in charitate opera, etc., usque ad de cuius fortitudine dicitur : *Regnum calorum vim patitur, et violenti rapiunt illud (Matth. xi).*

Et digiti ejus, inquit, apprehenderunt fusum. Colus in sinistra, fusus in dextera, etc., usque ad quid autem mulier fortis, scilicet sancta Ecclesia vel anima perfecta per fusum operata sit; subjungit :

VERS. 20. — *Manum suam aperuit inopi, et palmas suas.* Hoc de elemosynis, etc., usque ad cum late

VERS. 21. — *Non timebit.* Frigora nivis, etc., usque ad quia credidit Deo dicenti quod portæ inferi non prævalebunt adversus eam (Matth. xvi).

Omnes enim domestici ejus vestiti sunt duplicibus, etc. Sapientia scilicet, ad hæreses revelandas, et patientia ad tolerandas apertorum nostium pagnas, etc., usque ad qui merito in frigore religatur, quia vestem pietatis non habebat.

VERS. 22. — *Stragulatam vestem.* Stragulata vestis est quæ variante textura, solet confici firmissima, etc., usque ad byssinæ enim justificationes sanctorum sunt.

VERS. 23. — *Nobilis in portis vir.* Vir Dominus qui visus est ignobilis, etc., usque ad cunctis apparebit sublimis.

VERS. 24. — *Sindonem fecit et vendidit.* In linteis sindonis subtilis, etc., usque ad gentes enim a vitiiis ad virtutes, a diabolo migraverunt ad Christum.

VERS. 25. — *Fortitudo.* Fortitudo ad tolerandum, etc., usque ad esto fortis adversus detractores.

VERS. 26. — *Os suum.* Ad hoc tantum loquens aperuit, etc., usque ad utrique convenit quod subjungit :

Lex clementiæ. Ut non statim puniat ut lex Moysi, etc., usque ad et sic absolvit eam : *Vade et amplius noli peccare.*

VERS. 27. — *Consideravit.* Quia cunctas conscientie suæ cogitationes subtiliter investigat, etc., usque ad et quæ didicit agenda, exercere non desinit.

Panem otiosa non comedit. Quia sacrum eloquium quod percipit, opere exsequitur, etc., usque ad non solum otiosæ, sed verbosæ et curiosæ.

VERS. 28. — *Surrexerunt filii ejus.* Quod futurum novit ut propheta, etc., usque ad sed in judicio quanta sit resurrectionis suæ gloria demonstrabit.

VERS. 29. — *Multæ filiarum congregaverunt divitias : tu supergressa es universas.* Ecclesiæ hæreticorum, etc., usque ad quæ fide casta et opere perfecto Redemptoris sui vestigia sectatur.

VERS. 30. — *Fallax gratia et vana est pulchritudo.* Fallax est gloria laudis, etc., usque ad qualiter enim eam laudet, ostendit, *Date ei de fructu.*

VERS. 31. — *Date ei de fructu manuum suarum.* Hoc vir ille, de quo supra dictum est, etc., usque ad et probante ac remunerante Deo, cui est honor et gloria.

LIBER ECCLESIASTES.

Qui Hebræis COBELETH (קֹבֶלֶת).

B. HIERONYMI IN LIBRUM ECCLESIASTEN PROLOGUS.

(Vide inter Opera Hieronymi, tom. III.)

CAPUT PRIMUM.

VERS. 1. — *Verba Ecclesiastæ.* (HIERON. in Eccle., t. III.) Tribus nominibus vocatus est Salomon, etc.

usque ad et æqualis magister est, et nescit se esse regem.

(ALBINUS.) Tradunt Hebræi hunc librum Salomonis esse agentis poenitentiam, quia in sapientia